

Verduurzaming woon- en leefomgeving Westerkwartier

Rekenkameronderzoek naar doeltreffende en doelmatige ondersteuning van inwoners

Verduurzaming woon- en leefomgeving Westerkwartier

Rekenkameronderzoek naar doeltreffende en doelmatige ondersteuning van inwoners

Nota van bevindingen
Rekenkamer Westerkwartier

Inhoudsopgave

Leeswijzer	1
DEEL I	2
H1 Inleiding	3
1.1 Aanleiding onderzoek	3
1.2 Doelstelling onderzoek	3
H2 Conclusies en aanbevelingen	5
2.1 Conclusies	5
2.2 Aanbevelingen	7
DEEL II	9
H3 Onderzoeksverantwoording	10
3.1 Hoofdvraag en deelvragen	10
3.2 Onderzoeksmethoden	12
H4 Beleid	14
4.1 Welk beleid heeft de gemeente Westerkwartier ten aanzien van de verduurzaming van de woon- en leefomgeving?	14
4.2 Is de inwonersparticipatie als het gaat om verduurzaming van de woon- en leefomgeving beleidsmatig vastgelegd en zo ja, op welke wijze?	20
4.3 In hoeverre is het beleid verbonden met en ingebed in andere beleidsvelden (in hoeverre is het integraal vormgegeven)?	21
4.4 Zijn inwoners tijdig en effectief betrokken? Welke invloed heeft het participatieproces op het beleid en het uitvoeringsprogramma?	22
H5 Organisatie	25
5.1 Hoe is de organisatie toegerust op de uitvoering van de energietransitie (in middelen, capaciteit, kennis en vaardigheden)?	25
5.2 Is er sprake van voldoende afstemming met andere delen van het duurzaamheidsbeleid en het sociaal domein: bijvoorbeeld met de aanpak van de energiearmoede?	26
H6 Uitvoering	28
6.1 Welke projecten en activiteiten zijn uitgevoerd in de periode 2019-2022?	28
6.2 Hoe is de informatievoorziening aan de inwoners vormgegeven? Is eenduidige informatie beschikbaar en weten inwoners waar ze terecht kunnen voor advies en ondersteuning?	31
6.3 Wat verwachten de inwoners van hun gemeente, wat zijn de behoeften en waar liggen de kansen?	33
H7 Resultaten	37
7.1 Zijn de getroffen lokale projecten en lokale maatregelen in het uitvoeringsprogramma doelmatig en doeltreffend? Wordt het beschikbare budget doelmatig besteed?	37
7.2 Leiden de maatregelen er daadwerkelijk toe dat inwoners doeltreffend worden ondersteund?	39
H8 Evaluatie en verantwoording	44
8.1 Is de gemeenteraad voldoende geïnformeerd over de voortgang en kan de gemeenteraad tijdig bijsturen?	44
8.2 In hoeverre heeft de raad invulling gegeven aan zijn kaderstellende en controlerende taak?	46
Bijlage 1 Normenkader	48
Bijlage 2 Respondentenlijst	51
Bijlage 3 Lijst van bestudeerde documenten	52

Bijlage 4 Achtergrondkenmerken respondenten online vragenlijst	53
Bijlage 5 Woningverdeling per kern naar bouwjaar	55
Bijlage 6 Landelijke ontwikkelingen	56
Bijlage 7 Belangrijkste regelingen en voorzieningen	61
Colofon	62

Dit document (inclusief eventuele bijlagen) is opgesteld door BMC en de (auteurs)rechten met betrekking tot de inhoud en het format van dit document berusten bij BMC. Dit document is uitsluitend bedoeld voor gebruik door de opdrachtgever en mag niet worden gepubliceerd of aan anderen ter beschikking worden gesteld zonder uitdrukkelijke voorafgaande toestemming van BMC.

Leeswijzer

Voor u ligt het rapport van het rekenkameronderzoek naar de verduurzaming van de woon- en leefomgeving in de gemeente Westerkwartier. Hierin doen we verslag van de onderzoeksactiviteiten die plaatsvonden in de periode februari 2023 tot en met juni 2023 en geven een overzicht van de bevindingen van het onderzoeksteam, zoals verzameld aan de hand van de onderzoeksvragen van de Rekenkamer.

Dit rapport bestaat uit twee delen. **Deel I** is een zelfstandig leesbare rapportage van het onderzoek. In dit deel zijn de hoofdlijnen van het onderzoek en de belangrijkste uitkomsten op hoofdlijnen beschreven. In dit deel leest u:

- het doel van het onderzoek;
- het belang van het onderwerp voor de gemeenteraad;
- de conclusies uit het onderzoek;
- de aanbevelingen voor verbetering van het duurzaamheidsbeleid.

Voor degenen die geïnteresseerd zijn in een gedetailleerde uitwerking van de onderzoeksvragen, is in **Deel II** (nota van bevindingen) het integrale onderzoek met daarin de volledige beantwoording van de onderzoeksvragen en de onderbouwing van de conclusies en aanbevelingen opgenomen.

In **bijlage 6** beschrijven we op hoofdlijnen de belangrijkste landelijke ontwikkelingen van de afgelopen periode. Hierin worden geen deelvragen beantwoord, maar wordt context gegeven aan de onderzoeksvraag, inclusief een toelichting op een aantal (technische) landelijke doelstellingen.

DEEL I

ESSENTIE VAN HET ONDERZOEK

H1 | Inleiding

1.1 Aanleiding onderzoek

In het duurzaamheidsbeleid 2020-2025 stelt de gemeente Westerkwartier dat duurzaamheid één van de speerpunten van de gemeente is.¹ Ook in het coalitieakkoord is het onderwerp hoog op de agenda geplaatst. Belangrijk thema hierbinnen is een fossielvrije toekomst waarbij de gemeente Westerkwartier van het aardgas af is. Daaraan werkt de gemeente primair samen met haar inwoners door hen te informeren, motiveren en faciliteren in het nemen van maatregelen om te komen tot, voornamelijk, aardgasvrije woningen. Daarnaast werkt de gemeente samen met de andere Groningse gemeenten, de provincie, waterschappen en de beheerders van het elektriciteitsnetwerk aan de Regionale Energiestrategie (RES).² Op basis van deze samenwerkingen gaat Westerkwartier tot 2030 vijf maal zoveel duurzame elektriciteit produceren.

Het duurzaamheidsbeleid van de gemeente gaat ook over het anders produceren in onze voedselketens en over het gebruik van afvalstoffen als grondstoffen. In dit onderzoek richten we ons binnen het bredere kader van duurzaamheid vooral op de energietransitie en daarbinnen op de ondersteuning die de gemeente haar inwoners biedt. Op haar website heeft de gemeente Westerkwartier een pagina ingericht om inwoners en ondernemers te informeren over duurzaamheid en over wat zij zelf kunnen doen om een bijdrage te leveren aan een duurzame gemeente.³ Op deze pagina wordt informatie gedeeld en worden bezoekers van de site doorverwezen naar bestaande fondsen, het energieloket, energiecoaches en wordt men geïnformeerd over kadokaarten voor energiebesparende voorwerpen. De gemeente Westerkwartier benadrukt in alles de noodzaak om inwoners goed te ondersteunen. Gezien de actualiteit, de urgentie en ook de aandacht die duurzaamheid krijgt binnen de gemeente, heeft de Rekenkamer besloten onderzoek te doen naar de effecten van alle genoemde inspanningen op de verduurzaming van de woon- en leefomgeving in Westerkwartier.

1.2 Doelstelling onderzoek

Middels dit onderzoek wil de Rekenkamer Westerkwartier inzicht krijgen in de doelmatigheid en doeltreffendheid waarmee de gemeente haar inwoners heeft ondersteund bij het verduurzamen van hun woon- en leefomgeving in de periode 2019-2022. Daarnaast moet het onderzoek leiden tot aanbevelingen om beleid en uitvoering waar mogelijk te verbeteren.

De Rekenkamer Westerkwartier heeft de volgende hoofdvraag geformuleerd voor dit onderzoek:

Ondersteunt de gemeente Westerkwartier haar inwoners doeltreffend en doelmatig bij de verduurzaming van de woon- en leefomgeving?

In dit onderzoek wordt het volgende verstaan onder doeltreffendheid en doelmatigheid:

- Doeltreffendheid: de mate waarin de gewenste prestaties en de beoogde maatschappelijke effecten of gestelde doelen van het beleid ook daadwerkelijk worden behaald.
- Doelmatigheid: het realiseren van bepaalde prestaties met een zo beperkt mogelijke inzet van middelen.

¹ Duurzaamheidsbeleid 2020-2025 - gemeente Westerkwartier.

² RES 1.0 Groningen - Samenwerken aan een beter leefklimaat in onze regio - 6 september 2021.

³ www.westerkwartier.nl/duurzaamheid

De Rekenkamer heeft de hoofdvraag verder uitgewerkt in een aantal deelvragen die zijn opgesomd in de onderzoeksverantwoording (hoofdstuk 3). Daarbij is er in dit onderzoek expliciet aandacht voor het perspectief van de inwoners. Het rapport bevat ook een aantal zogenoemde best practices en aanbevelingen om het beleid en de uitvoering te verbeteren.

H2 | Conclusies en aanbevelingen

In deel II van dit rapport zijn alle bevindingen uitvoerig beschreven. In dit deel gaan we in op de belangrijkste conclusies.

2.1 Conclusies

1. Het duurzaamheidsbeleid is actueel en concreet geformuleerd.

De gemeente Westerkwartier heeft een actueel beleidskader duurzaamheid dat goed is uitgewerkt met concreet (voor een groot deel SMART) geformuleerde doelen en indicatoren.⁴ De doorvertaling in de verschillende jaarplannen en uitvoeringsprogramma's is eveneens SMART gedaan.

2. Er is sprake van integraal beleid.

De verschillende beleidsdocumenten die ingaan op verduurzaming of raakvlakken hebben met het thema, zijn goed met elkaar verbonden. Relaties met andere beleidsterreinen zijn expliciet en duidelijk. Er is met andere woorden dus sprake van goede samenhang tussen de verschillende beleidsterreinen en -documenten.

3. Inwoners hebben input kunnen leveren op het beleid.

Bij de beleidsvorming is ingezet op intensieve participatietrajecten met inwoners. De verschillende beleidsdocumenten en visies stellen inwonersparticipatie en lokaal eigenaarschap centraal. Uit zowel de interviews als de enquête en de focusgroep is gebleken dat het doorgaans wel steeds dezelfde groepen inwoners zijn die zich actief inzetten in het meedenken over beleidsvorming. Zie ook punt 6 van de conclusies.

4. Er is sprake van capaciteitstekort in de uitvoering.

Na de fusie heeft de gemeente succesvol kennis en expertise samengebracht om, in cocreatie met inwoners, te komen tot passend duurzaamheidsbeleid. Voor wat betreft de uitvoering van dat beleid is in het onderzoek geconstateerd dat er krapte dreigt te ontstaan in de uitvoeringscapaciteit van de gemeente. Het gaat met name om voldoende projectleiders die in de kernen aan de slag moeten gaan met de wijkuitvoeringsplannen. Op dit moment wordt er, mede om die reden, gefocust op een beperkt aantal kernen. Een deel van de kernen (maar ook inwoners in het buitengebied) voelt zich op dit moment minder betrokken bij de plannen van de gemeente omdat het zich buiten hun gezichtsveld voltrekt.

5. De samenwerking intern (tussen de teams) is goed en verloopt steeds beter

De interne samenwerking bij de gemeente Westerkwartier (tussen teams) bij verduurzamingsthema's verloopt steeds beter. Een mooi voorbeeld hiervan is de integrale aanpak energiearmoede die nu wordt uitgevoerd. In het kader van doelmatigheid kan nog vooruitgang worden geboekt door elkaar vroegtijdiger in te schakelen en samen op te trekken in plaats van de taak bij één partner/domein neer te leggen.

6. De samenwerking extern (met ketenpartners en andere overheden) is goed

Ook de samenwerking extern - met ketenpartners - verloopt over het algemeen erg goed. Waar het gaat om verduurzaming werkt de gemeente nauw samen met verschillende externe ketenpartners zoals energiecoöperaties, woningbouwverenigingen, netbeheerders, ondernemers binnen de RES-regio, maar ook de provincie, gemeenten (zoals Noordenveld) en ondernemers zijn in zekere zin ketenpartners.

---

⁴ SMART staat voor specifiek, meetbaar, acceptabel, realistisch en tijdgebonden.

In RES-verband wordt Westerkwartier geduid als progressief en coöperatief. Opvallend is dat in meerdere gesprekken met andere ketenpartners en overheden is aangegeven dat Westerkwartier als het gaat om verduurzamen voorop loopt in de regio. Westerkwartier zoekt ook nadrukkelijk de samenwerking op. Daarbij gaan ze ook over provinciegrenzen. Een goed voorbeeld is het warmtenetwerk in Leek waar de gemeente Noordenveld ook op aangesloten kan worden.

Toch zijn er ook nog wel kansen en verbeterpunten naar voren gekomen in het onderzoek. Met name in de samenwerking tussen medeoverheden ligt nog een kans als het gaat om het laten sluiten van lokale en regionale beleidskaders. Er ligt ook een kans als het gaat om het oplossen van het capaciteitstekort. Met het oog op de uitvoering van het duurzaamheidsbeleid en de voorziene tekorten in de gemeentelijke capaciteit, wordt de samenwerking en misschien ook wel de uitwisseling van (ambtelijke) capaciteit nog belangrijker. Op dit punt vinden overigens al verkennende gesprekken plaats.

7. De informatievoorziening aan inwoners is nog niet optimaal.

Over duurzaamheid wordt frequent en via verschillende kanalen gecommuniceerd. Desondanks worden niet alle doelgroepen hiermee bereikt. Vanuit het onderzoek is gebleken dat er behoefte is aan meer maatwerk op informatiegebied, bijvoorbeeld via een wijk- of kernbenadering, maar ook door rekening te houden met doelgroepen. Inwoners hebben in de focusgroep hiervoor een set concrete adviezen meegegeven (zie paragraaf 6.3) die hier nader op ingaan.

Het is in het onderzoek duidelijk geworden dat, in tegenstelling tot de samenwerkingspartners, lang niet alle inwoners de gemeente Westerkwartier zien als een inspirerend voorbeeld als het gaat om verduurzaming van de woon- en leefomgeving. Dit heeft een aantal verklaringen, maar het komt in de eerste plaats vooral door onvoldoende (doelgroepgerichte) communicatie hierover. Met andere woorden, inwoners weten niet goed wat de gemeente (zelf) doet als het gaat om verduurzamen; daarmee zien zij de gemeente ook niet als lichtend voorbeeld. Terwijl de gemeente wel een voorbeeldfunctie heeft.

8. Er wordt beperkt gebruikgemaakt van de diensten en producten van de gemeente.

Van de producten en diensten van de gemeente wordt op dit moment nog weinig gebruikgemaakt. Veel inwoners zijn onbekend met de regelingen of denken dat het niet van toepassing is op hun woning. Ook speelt het element cultuur een zekere rol. Uit zowel de interviews als uit de focusgroep met inwoners blijkt dat in de gemeente Westerkwartier onder inwoners een sterke mentaliteit heerst van "zelfredzaam zijn". Vanuit die hoedanigheid willen inwoners dus wel aan de slag met verduurzamen, maar wel op eigen voorwaarden.

Er is wel (grote) tevredenheid over het effect van de regelingen. De collectieve inkoopacties voor isolatie en/of zonnepanelen hielpen volgens de respondenten het meest. Opvallend daarbij is dat de informatieavonden, de warmtescans en de energiecoach - dus de diensten aan de voorlichtende kant - het minst hebben geholpen volgens inwoners.

Veel maatregelen (ook de producten en diensten) focussen nog op woningeigenaren. Dat is vanuit de grootte en de tijdsdruk op de opgave overigens wel te verklaren. Bijna driekwart van de inwoners in de gemeente Westerkwartier woont in een koopwoning (72%), 21% huurt via een woningcorporatie en 7% doet dit particulier. De kortste klap is dus om eerst de koopwoningen aan te pakken. Dat neemt niet weg dat er als gevolg van de energieprijzen nu urgentie is ontstaan om energiearmoede te voorkomen. De gemeente neemt daarom steeds meer initiatief om via bepaalde acties ook huurders (particulier en sociaal) te helpen in het verduurzamen van hun woning. Ook is er meer aandacht gekomen voor mensen met een kleine beurs, mede ingegeven door de aanpak tegen energiearmoede. Een goed concreet voorbeeld hiervan is de kadokaart REL. De actie is bedoeld voor mensen met een

laag inkomen of die door de gestegen energieprijzen moeite hebben om rond te komen. Dankzij deze actie kunnen zij oude, energieslurpende apparaten vervangen door een nieuw apparaat.

9. De doeltreffendheid is goed in beeld, de doelmatigheid niet.

De jaarplannen en de jaarlijkse evaluaties geven enerzijds inzicht in de doeltreffendheid van het duurzaamheidsbeleid. Anderzijds geven deze stukken zeer beperkt inzicht in de doelmatigheid van het beleid omdat er op macroniveau wordt gerapporteerd over de financiën. Zoals we bij de eerste conclusie al aangeven is er sprake van heldere doelen, indicatoren, streefwaarden en beoogde resultaten. De begrote middelen ontbreken echter in deze overzichten. Ook in de P&C-documenten is de financiële ontwikkeling enkel op programmaniveau te volgen.

10. De huidige informatievoorziening sluit aan op de behoefte van de raad (de voortgang van het beleid is goed te monitoren).

Als het gaat om de kaderstellende en controlerende rol, dan wordt de raad met de jaarplannen en evaluaties voldoende gefaciliteerd om te kunnen bijsturen. Er is sprake van een adequate informatievoorziening waarmee de voortgang van de uitvoering goed valt te volgen. Vanuit de raad is wel aangegeven dat er nagedacht kan worden over extra controlemomenten (in de vorm van thematische bijeenkomsten) en dashboards die meer aansluiten op hun behoefte.

11. De raad stelt wel kaders en controleert, maar voelt zich nog niet helemaal geëquipeerd in die rol.

Verduurzaming is lastige en complexe materie die voor een lekenbestuur soms moeilijk is te doorgronden. De raad pakt zijn rol als kadersteller en controleur wel, maar voelt zich nog niet altijd volledig geëquipeerd in die rol. Om goed te kunnen kader stellen en controleren is meer kennis en expertise nodig van het thema, dat niet alleen complex is, maar ook aan veel verandering onderhevig is. In lijn met de vorige conclusie (10) zou de raad dan ook graag meedenken over het inrichten van de informatievoorziening voor de toekomst.

Er is weinig gebruikgemaakt van de geijkte (bij)sturingsinstrumenten. Uit de gesprekken, waaronder die met de raad, blijkt dat raadsleden door de adequate informatievoorziening zich ook niet genoodzaakt hebben gevoeld om instrumenten in te zetten.

2.2 Aanbevelingen

Op basis van bovenstaande conclusies komen we tot de volgende aanbevelingen.

1. College en raad: Zet in op meer capaciteit, maar denk ook na over creatieve uitvoeringskracht

Westerkwartier heeft een duidelijke visie op duurzaamheid wat zich, in co-creatie met inwoners, heeft vertaald in helder beleid en onderliggende uitvoeringsplannen. Om te zorgen voor voldoende uitvoeringscapaciteit kan de gemeente inzetten op:

- a. het aantrekken van meer uitvoeringscapaciteit (met name voor de wijkuitvoeringsplannen);
- b. nauwer en efficiënter samenwerken met (keten)partners binnen en buiten de gemeente;
- c. De inwoners van Westerkwartier zo positioneren en faciliteren dat hun wil om zelfredzaam te zijn en dus om zelf aan de slag te gaan bijdraagt aan de uitvoeringsplannen van de gemeente.

Om op korte termijn aan voldoende uitvoeringscapaciteit te komen, wordt aanbevolen om bovenstaande adviezen gecombineerd op te pakken.

Een concreet voorbeeld kan zijn, om projectleiders voor de wijkgerichte aanpak te "werven" onder inwoners en deze te laten coachen door één professional/ambtenaar zodat toch goed de vinger aan de pols gehouden kan worden. Daarmee wordt de ambtelijke kennis verdeeld over de gehele gemeente en wordt tegelijk gebruikgemaakt van de zelfredzaamheid. Waarschijnlijk versterkt het ook de betrokkenheid en communicatie wanneer een inwoner een dergelijke belangrijke rol vervult.

2. College: Zet in op betere informatievoorziening richting inwoners, met aandacht voor doelgroepen

Gebleken is dat veel inwoners in het kader van het duurzaamheidsbeleid helemaal niet of in beperkte mate worden bereikt. Het is een grote kans voor de gemeente om in haar communicatie en ook in haar regelingen (zie aanbeveling 4) specifiek in te zetten op individuele doelgroepen. Het gaat hierbij met name om de doelgroep huurders. Maar ook inwoners uit het buitengebied en inwoners uit de kernen waar nu geen focus naar uitgaat, zijn in beperkte mate betrokken. Tot slot kan de gemeente actiever inzetten op het betrekken van jongere inwoners van de gemeente.

Een manier waarop dit bewerkstelligd kan worden is door de communicatie meer aan te laten sluiten op de belevingswereld van bepaalde doelgroepen. Het kan bijvoorbeeld zo zijn dat dezelfde boodschap via sociale media een heel andere doelgroep aanspreekt dan via een artikel in de lokale krant. Maak in de communicatieuitingen ook direct duidelijk voor welke woningen/inwoners de regelingen wel en voor welke ze niet gelden. De informatie is er wel, maar men moet er zelf naar op zoek. Zeker in deze transitietijd, waarin de kernen nog moeten wennen aan de nieuwe gemeente, kan het raadzaam zijn om aan te sluiten bij bestaande netwerken en de informatie letterlijk te brengen. Dit sluit ook weer aan bij de wijkaanpak. Of vraag de geijkte doelgroep actief iemand mee te nemen die normaal gesproken nooit komt. Tot slot is geconstateerd dat iedere kern in de gemeente Westerkwartier een eigen karakter heeft. Het is dan ook noodzakelijk om als gemeente in de uitvoering zichtbaar aanwezig te zijn in de wijken. Deze aanbeveling haakt in op aanbeveling 1.

3. College en raad: Denk na over regelingen vanuit doelgroepenbeleid.

Uit het onderzoek is gebleken dat veel duurzaamheidsregelingen vooral gericht zijn op woningeigenaren, zoals benoemd bij conclusie 8. De gemeente kan, meer dan nu het geval is, in gesprek gaan met andere doelgroepen zoals huurders of eigenaren van woningen waar afwijkend beleid op van toepassing is, zoals woningen die erfgoed zijn. Ook hier geldt; sluit aan bij bestaande netwerken en/of partners vanuit bijvoorbeeld het sociaal domein om ingangen te vinden die nu niet of nauwelijks worden gebruikt. Waar is behoefte aan, waar zou deze groep bij gebaat zijn? Juist bij deze kleinere, niet standaard doelgroepen zullen maatwerkoplossingen gevonden moeten worden. Het betekent overigens niet dat deze groepen allemaal apart benaderd moeten worden. Er kan ook gekeken worden of ze juist met elkaar in verbinding kunnen worden gebracht om ook over en weer nieuwe inzichten en ideeën te genereren. Om de doelgroep als start nog meer in te perken, kan ook in eerste instantie de verhuurdersgroep worden benaderd bijvoorbeeld.

Kijk ook of ervaringen uit de praktijk en de bevindingen uit dit rapport onderdeel worden van de omgevingsvisie, het omgevingsplan (hoe belemmerend is regelgeving voor plannen voor verduurzaming?) en participatie. Deze thema's hebben, zo leert de ervaring, vaak behoefte aan concrete voorbeelden en ervaringen. De bevindingen van dit rapport kunnen daaraan bijdragen en zo zorgen voor een versterking van integraal beleid en uitvoering.

DEEL II

NOTA VAN BEVINDINGEN

H3 | Onderzoeksverantwoording

Deel II van het rapport gaat gedetailleerder in op de bevindingen waarop de conclusies en aanbevelingen in Deel I zijn gebaseerd. Deel II kent de volgende hoofdstukindeling:

- Hoofdstuk 3: Onderzoeksverantwoording
- Hoofdstuk 4: Gemeentelijk beleid
- Hoofdstuk 5: Organisatie
- Hoofdstuk 6: Uitvoering
- Hoofdstuk 7: Resultaten
- Hoofdstuk 8: Verantwoording

Deze nota van bevindingen is voorzien van een uitgebreide set van bijlagen (normenkader, respondentenlijst, lijst van bestudeerde documenten, achtergrondkenmerken respondenten online vragenlijst, landelijke ontwikkelingen).

3.1 Hoofdvraag en deelvragen

De Rekenkamer Westerkwartier heeft de volgende hoofdvraag geformuleerd:

Ondersteunt de gemeente Westerkwartier haar inwoners doeltreffend en doelmatig bij de verduurzaming van de woon- en leefomgeving?

Deze hoofdvraag is verder uitgewerkt in dertien deelvragen. De deelvragen zijn verdeeld over de aspecten die samen de beleidscyclus vormen. Deze beleidscyclus geeft de samenhang tussen voorbereiding, uitvoering en evaluatie van beleid weer.

Figuur 1 Schematische weergave beleidscyclus

Beleid

1. Welk beleid heeft de gemeente Westerkwartier ten aanzien van de verduurzaming van de woon- en leefomgeving?
2. Is de inwonersparticipatie als het gaat om verduurzaming van de woon- en leefomgeving beleidsmatig vastgelegd en zo ja, op welke wijze?
  - a. Hoe is dit voor eigenaren van koopwoningen?
  - b. Hoe is dit voor particuliere huurders?
  - c. Hoe is dit voor inwoners met sociale huurwoningen?
3. Zijn inwoners tijdig en effectief betrokken? Welke invloed heeft het participatieproces op het beleid en het uitvoeringsprogramma?
4. In hoeverre is het beleid verbonden met en ingebed in andere beleidsvelden (in hoeverre is het integraal vormgegeven)?

Organisatie

5. Hoe is de organisatie toegerust op de uitvoering van de energietransitie (in middelen, capaciteit, kennis en vaardigheden)?
6. Is er sprake van voldoende afstemming met andere delen van het duurzaamheidsbeleid en het sociaal domein: bijvoorbeeld met de aanpak van de energiarmede?

Uitvoering

7. Welke projecten en activiteiten zijn uitgevoerd in de periode 2019-2022?
8. Hoe is de informatievoorziening aan de inwoners vormgegeven? Is eenduidige informatie beschikbaar en weten inwoners waar ze terecht kunnen voor advies en ondersteuning?
9. Wat verwachten de inwoners van hun gemeente, wat zijn de behoeften en waar liggen de kansen?

Resultaten

10. Zijn de getroffen lokale projecten en lokale maatregelen in het uitvoeringsprogramma doelmatig en doeltreffend? Wordt het beschikbare budget doelmatig besteed?
11. Leiden de maatregelen er daadwerkelijk toe dat inwoners doeltreffend worden ondersteund?

Evaluatie

12. Is de gemeenteraad voldoende geïnformeerd over de voortgang en kan de gemeenteraad tijdig bijsturen?
13. In hoeverre heeft de raad invulling gegeven aan zijn kaderstellende en controlerende taak?

Afbakening

De Rekenkamer Westerkwartier heeft onderzoek gedaan naar de doeltreffendheid en doelmatigheid waarmee de gemeente Westerkwartier inwoners heeft ondersteund bij het verduurzamen van hun woon- en leefomgeving in de periode 2019-2022. Hierbij is de woon- en leefomgeving afgebakend tot de woningen van de inwoners en openbare/publieke gebouwen die door de inwoners worden gebruikt. Dit onderzoek richt zich voorts op de doeltreffendheid en doelmatigheid van de ondersteuning aan inwoners bij de verduurzaming van de woon- en leefomgeving met bijzondere aandacht voor de energietransitie. Het is daarmee geen evaluatie van het duurzaamheidsbeleid.

3.2 Onderzoeksmethoden

De volgende methoden zijn ingezet voor het onderzoek naar de verduurzaming van de leefomgeving in Westerkwartier.

Normenkader

Voor het waarderen van het beleid en de uitvoering is gebruikgemaakt van een normenkader. Het normenkader is terug te vinden in **bijlage 1**.

Deskresearch

Om inzicht te krijgen in de stand van het duurzaamheidsbeleid en wat daar allemaal onder valt, is een deskresearch uitgevoerd. Hierbij is onder andere gekeken naar beleidsdocumenten, verantwoordingsdocumenten, visies, samenwerkingsafspraken, moties en schriftelijke raadvragen.

Bijlage 3 bevat een lijst met bestudeerde documenten.

Met de deskresearch is zoveel mogelijk informatie verzameld om de onderzoeksvragen te beantwoorden aan de hand van het normenkader.

Interviews met betrokken personen en organisaties

Voor een verdieping en nadere duiding zijn interviews gehouden. Er zijn gesprekken gevoerd met medewerkers van de ambtelijke organisatie, een delegatie van de gemeenteraad en collegeleden. Daarnaast hebben we gesproken met verschillende organisaties en partners die betrokken zijn bij en te maken hebben met verduurzaming zoals woningcorporaties, de provincie, energiecoöperaties en vertegenwoordigers van de MOL-dorpen). De lijst van geïnterviewde personen staat in **bijlage 2**.

Enquête inwoners

In de onderzoeksvragen wordt veel ingegaan op de behoeften, ervaringen en verwachtingen van de inwoners ten aanzien van verduurzaming, communicatie en participatie. Om de betrokkenheid van inwoners te peilen, is een online enquête verzonden aan het burgerpanel. De vragenlijst is ook uitgezet via de verschillende maatschappelijke partners die wij gesproken hebben in dit onderzoek. De achtergrondkenmerken van de respondenten zijn weergegeven in bijlage 4. In totaal hebben 537 respondenten de vragenlijst ingevuld. In hoofdstuk 4 en 6 van dit rapport worden de resultaten gedeeld en geïnterpreteerd in de bredere context van dit onderzoek. Dit betreffen allemaal inwoners van de gemeente Westerkwartier die via één van de volgende communicatiekanalen in aanraking zijn gekomen met de enquête: per mail via het burgerpanel, via de sociale media kanalen van de gemeente, via de lokale krant of via bij dit onderzoek betrokken partners die de enquête hebben verspreid.

Focusgroep

Omdat we in dit onderzoek ook graag nieuwe inzichten vanuit de inwoners wilden ophalen, is ook een zogenaamde focusgroep gehouden. Hierbij zijn we samen met een groep inwoners nader ingegaan op de resultaten van de online enquête. Hierbij hebben we aan de hand van een aantal achtergrondkenmerken zoals type woning (koop, huur, sociale huur), woonplaats en bouwjaar woning een zo gedifferentieerd mogelijke selectie gemaakt, met als doel zoveel mogelijk verschillende perspectieven op te halen. Voor de focusgroep was de inzet om met twaalf deelnemers te praten. Ondanks dat er uiteindelijk acht deelnemers waren, heeft de focusgroep het doel wel gediend. Tijdens de focusgroep hebben we de bevindingen, voornamelijk uit de enquête, getoetst.

Daarnaast ging de dialoog over wat inwoners denken over de verduurzaming van hun woon- en leefomgeving, hoe deze inwoners denken en waarom ze denken wat ze denken. De focusgroep is daarmee complementair aan de andere onderzoeksmethoden, hetzelfde geldt voor de bevindingen uit de focusgroep.

H4 | Beleid

Dit hoofdstuk beschrijft wat binnen de gemeente wordt verstaan onder verduurzaming en hoe dit verweven is met ander beleid binnen de gemeente. In **bijlage 5** hebben we een schets gemaakt van de belangrijkste landelijke ontwikkelingen van de afgelopen periode. In dit hoofdstuk gaan we in op de volgende onderzoeksvragen.

1. Welk beleid heeft de gemeente Westerkwartier ten aanzien van de verduurzaming van de woon- en leefomgeving?
2. Is de inwonersparticipatie als het gaat om verduurzaming van de woon- en leefomgeving beleidsmatig vastgelegd en zo ja, op welke wijze?
  - a. Hoe is dit voor eigenaren van koopwoningen?
  - b. Hoe is dit voor particuliere huurders?
  - c. Hoe is dit voor inwoners met sociale huurwoningen?
3. In hoeverre is het beleid verbonden met en ingebed in andere beleidsvelden (in hoeverre is het integraal vormgegeven)?
4. Zijn inwoners tijdig en effectief betrokken? Welke invloed heeft het participatieproces op het beleid en het uitvoeringsprogramma?

De belangrijkste bevindingen in dit hoofdstuk zijn:

- De gemeente Westerkwartier heeft stevige ambities als het gaat om verduurzaming. Het college heeft haar ambities ten aanzien van de verduurzaming van de woon- en leefomgeving opgenomen in zowel het coalitieakkoord als in verschillende beleidsdocumenten.
- Er is sprake van actueel beleidskader met concreet (voor een groot deel SMART) geformuleerde doelstellingen.
- Er is sprake van integraal beleid. De verschillende beleidsdocumenten die ingaan op verduurzaming of raakvlakken hebben met het thema, zijn goed met elkaar verbonden. Met andere woorden, het duurzaamheidsbeleid is goed ingebed in andere beleidsvelden en vice versa.
- Bij de beleidsvorming is ingezet op intensieve participatietrajecten met inwoners. De verschillende beleidsdocumenten en visies stellen inwonersparticipatie en lokaal eigenaarschap centraal.

4.1 Welk beleid heeft de gemeente Westerkwartier ten aanzien van de verduurzaming van de woon- en leefomgeving?

In deze paragraaf beschrijven we de belangrijkste beleidsdocumenten en visies die ingaan op de verduurzaming van de woon- en leefomgeving.

Het duurzaamheidsbeleid is actueel en SMART geformuleerd

In het duurzaamheidsbeleid 2020-2025 stelt de gemeente Westerkwartier dat duurzaamheid één van de speerpunten van de gemeente is.⁵ Ook in het college is het onderwerp duurzaamheid hoog op de agenda geplaatst, zo blijkt uit de interviews. Bij de beleidsontwikkeling en de uitvoering van dat beleid staat de volgende mantra van de gemeente centraal:

- D** = Dichtbij
- N** = Nuchter
- A** = Ambitieuw

---

⁵ Duurzaamheidsbeleid 2020-2025 gemeente Westerkwartier.

Belangrijk thema in de gemeente is een fossielvrije toekomst waarbij ook de gemeente Westerkwartier van het aardgas af is. Daaraan werkt de gemeente primair samen met haar inwoners door hen te informeren, motiveren en faciliteren in het nemen van maatregelen om te komen tot aardgasvrije woningen. Daarnaast werkt de gemeente samen met de andere Groningse gemeenten (maar ook Drentse gemeenten), de provincie, waterschappen en de beheerders van het elektriciteitsnetwerk, aan de Regionale Energiestrategie (RES). Op basis van deze samenwerkingen gaat Westerkwartier tot 2030 vijf maal zoveel duurzame elektriciteit produceren, zoals blijkt uit de volgende ambitie:

Doelstelling: Het realiseren van een duurzame samenleving in Westerkwartier, waarin invulling wordt gegeven aan ons deel van de (inter)nationale klimaatdoelen: 50% CO₂-reductie in 2030 en volledig CO₂-neutraal in 2050. De nulmeting was, met 472 kton CO₂, in het jaar 2015. In 2030 moet de reductie van 236 kton CO₂-uitstoot gerealiseerd zijn.

In haar duurzaamheidsbeleid onderscheidt de gemeente een drietal beleidsvelden:

1. Toekomstbestendige woonsituatie
2. Klimaatvriendelijke leefomgeving
3. Circulaire economie

Het duurzaamheidsbeleid gaat daarmee niet alleen in op de energietransitie, maar richt zich ook op het duurzamer inrichten van voedselketens en het (her)gebruiken van afvalstoffen. Op haar website heeft de gemeente Westerkwartier een pagina ingericht om inwoners en ondernemers te informeren over duurzaamheid en over wat zij zelf kunnen doen om een bijdrage te leveren aan een duurzame gemeente. Op deze pagina wordt doorverwezen naar bestaande fondsen, het energieloket, energiecoaches en wordt men geïnformeerd over kadokaarten voor energiebesparende voorwerpen.

De ambities van de gemeente vallen vervolgens uiteen in veertien beleidsspeerpunten:

Speerpunten duurzaamheidsbeleid

1. Wij hebben voorlichting over energiebesparing op een effectieve manier vorm gegeven. Hieronder onderscheiden we de twee belangrijkste vormen van voorlichting:
  - a. Individuele voorlichting: digitale voorlichting en ondersteuning via het Energieloket Groningen, nieuwsbrieven, energieadviezen aan huis.
  - b. Voorlichting aan groepen (op maat): bijeenkomsten op buurt- en wijkniveau, webinars, voorlichting en educatie op scholen.
2. We hebben energiearmoede in onze gemeente bestreden. Er wordt gebruikgemaakt van verschillende financiële regelingen en leningen. Lokale instrumenten, zoals de duurzaamheidslening, worden uitgevoerd door het Stimuleringsfonds Volkshuisvesting Nederlandse gemeenten (SVN). De gemeente wil deze regelingen in één verordening onderbrengen, met één aanvraagssystematiek en één budget. Er ontstaat dan een breed Fonds Duurzame Woningverbetering zoals beschreven in de Woonvisie 2020-2025.
3. We hebben in 2030 20% van alle woningen en gebouwen in onze gemeente verduurzaamd door isolatie en woningverbetering. Daarbij trekken de gemeente en de drie woningcorporaties samen op om dit speerpunt te verwezenlijken (zie ook de volgende paragraaf). Vertaald naar het 20% aandeel van de corporaties betekent dit speerpunt voor hun voorraad dat in 2030 1.000 woningen verduurzaamd zijn (=20% van de circa 5.000 corporatiewoningen).
4. Wij hebben een Transitievisie Warmte opgesteld en hieraan uitvoering gegeven met (pilot)projecten.
5. Duurzame mobiliteit hebben we actief gestimuleerd en bijbehorende laadfaciliteiten gefaciliteerd. In 2025 verwacht de gemeente circa 170 openbare laadpalen nodig te hebben.

Ook worden in een groeiend aantal dorpen deelauto's ingezet als alternatief voor het bezit van een (tweede) auto. Elektrische deelauto's zien we als een laagdrempelige manier voor inwoners om kennis te maken met elektrisch rijden.

- 6.** In 2030 is de CO₂-uitstoot van het gemeentelijk en maatschappelijk vastgoed met 50% gereduceerd ten opzichte van 2015 en beschikken we over een fossielvrij wagenpark.
- 7.** Wij hebben samen met waterketenpartners uitvoering gegeven aan het Watertakenplan 2020-2024. Specifiek uitvoering door te werken aan: klimaatstresstest, bodemdaling, werk-met-werk maken': water, energie, riolering.
- 8.** In 2030 wekken we 0,35 TWh per jaar aan duurzame elektriciteit op, zoveel mogelijk in lokaal eigendom. De gemeente vervult een faciliterende en stimulerende rol om initiatieven verder te helpen. Ze zoeken daarbij samenwerking met het Programma Lokale Energietransitie (PLET) 2020-2030 van de provincie Groningen. Dit programma, voortvloeiend uit het Nationaal Programma Groningen, ondersteunt lokale initiatieven. Met betrekking tot de ambitie zoveel mogelijk lokaal eigendom te realiseren wordt invulling gegeven aan het coalitieakkoord 2019-2022. "We stimuleren initiatieven van onderop, energiecoöperaties die tot doel hebben geheel of gedeeltelijk zelfvoorzienend te zijn. Daarin willen we graag kwetsbare groepen in onze samenleving laten participeren."
- 9.** De gemeente Westerkwartier is een proeftuin in het Noorden als het gaat om energie- en klimaatinnovaties. Dit doen ze met de volgende acties:
  - a. De leefomgeving ook als 'leeromgeving' inzetten: pilots.
  - b. Samen met Gebiedscoöperatie Westerkwartier/kenniserwerkplaats nieuwe kennis en inzichten ontwikkelen en toepassen.
  - c. Structureel en systematisch delen van kennis en informatie tussen de vijf O's.
  - d. Samenwerking met water- en voedselketen biedt kansen voor nieuwe energiebronnen.
- 10.** Bij de (her)inrichting van gebieden en transformatie van gebieden hebben we standaard klimaatvriendelijke ontwerpprincipes toegepast.
- 11.** We hebben een excellente afvalinzameling en -verwerking in onze gemeente. Huishoudelijk afval wordt grondstof, daarnaast willen ze zoveel mogelijk afval voorkomen en afval zoveel mogelijk circulair maken.
- 12.** We hebben lokaal economiebeleid ontwikkeld met aandacht voor duurzame, circulaire verdienmodellen voor ondernemers. Actiepunten:
  - a. Met MKB en andere partners maken we afspraken over de verduurzaming van het bedrijfsleven: meer aandacht voor de CO₂-impact van 'anders produceren'.
  - b. Verduurzaming betekent behoefte aan geschoold vakpersoneel en een mogelijkheid om mensen met een afstand tot de reguliere arbeidsmarkt in te zetten.
- 13.** We hebben korte voedselketens en kringlooplandbouw actief gestimuleerd.
- 14.** We hebben invulling gegeven aan een duurzaam en circulair inkoop- en aanbestedingsbeleid. Actiepunten:
  - a. Uitvoeren Actieplan Maatschappelijk Verantwoord Inkopen (MVI).
  - b. Bewustwording van duurzaamheid in alle stadia en facetten van oplossingen.

Aanvullend op deze veertien speerpunten zijn in het Jaarplan Duurzaamheid 2022-2023 nog eens drie speerpunten opgenomen over het algemene proces:

- 15.** We hebben participatie en communicatie op een effectieve manier helpen vormgeven.
- 16.** We monitoren de resultaten voor het grondgebied uit dit duurzaamheidsbeleid.
- 17.** We stimuleren kennisontwikkeling op het gebied van duurzaamheid en betrekken medewerkers bij duurzame acties.

Voor ieder speerpunt zijn er concrete acties benoemd voor dat jaar. Hierbij wordt het betrokken team, maar ook het gewenste resultaat en de planning weergegeven. De gewenste resultaten zijn grotendeels meetbaar en concreet, maar ook voorzien van heldere indicatoren. In paragraaf 9.1 gaan we hier nader op in.

Onderdeel van de uitvoering van het duurzaamheidsbeleid van de gemeente is het inzetten op monitoring.⁶ Dat doen zij, deels in het kader van de RES, op het niveau van de speerpunten. In 2023 verschijnt de eerste tussentijdse rapportage voor de RES. Daarnaast wordt er gebruikgemaakt van landelijke data uit de Klimaatmonitor.⁷ Aanvullend zijn P&C-documenten als jaarplannen en begrotingen eveneens middelen om de voortgang te monitoren, evenals de evaluaties op die jaarplannen.

De Transitievisie Warmte is in lijn met stevige ambities van de gemeente

De Transitievisie Warmte beschrijft hoe de gemeente Westerkwartier ervoor zorgt dat in 2050 de bestaande gebouwen aardgasvrij zijn.⁸ Per 2030 moet de CO₂-uitstoot zijn gehalveerd. De gebouwde omgeving in Westerkwartier verbruikt circa 69 miljoen m³ gas (december 2021). Dat moet allemaal worden vervangen door duurzame warmtebronnen. Voor deze transitie hanteert de gemeente een vijftal uitgangspunten:

1. **Samen met inwoners.** Tijdens het schrijven van de Transitievisie Warmte zijn inwoners betrokken via informatieavonden, een enquête en dialoogavonden. Voor het vervolg, de ontwikkeling van wijkuitvoeringsplannen, is het uitgangspunt inwoners te blijven betrekken.
2. **Haalbaar en betaalbaar.** Het uitgangspunt is om de hoge kosten van de energietransitie woonlasten-neutraal te organiseren. Om de investeringskosten te overbruggen, wijst de gemeente op financieringsmogelijkheden zoals duurzaamheidsleningen, subsidies en regelingen.
3. **Duurzaamheid staat voorop.** Tot 2030 ligt de focus op het besparen van energie en het isoleren van woningen in de gemeenten.
4. **Kansen benutten.** Bij zowel inwoners als woningcorporaties en gemeentelijke infrastructuur en vastgoed wordt nadruk gelegd om op natuurlijke momenten kostenefficiënt te verduurzamen.
5. **Stap voor stap.** De transitie is ingewikkeld en kost tijd en ontwikkeling. Daarom worden nu nog geen overhaaste beslissingen genomen over alternatieven voor aardgas.

In paragraaf 4.2 gaan we in op de inwonersparticipatie bij de totstandkoming van de Transitievisie Warmte. Dit doen we ook voor de overige beleids- en visiedocumenten die tezamen het fundament vormen voor de verduurzamingsopgave.

---

⁶ Duurzaamheidsbeleid 2020-2025. Gemeente Westerkwartier.

⁷ Regionale klimaatmonitor. Rijksoverheid.

⁸ Transitievisie Warmte gemeente Westerkwartier. December 2021.

De visie hernieuwbare elektriciteit stelt lokaal eigenaarschap en participatie centraal. Westerkwartier geeft in haar visie hernieuwbare elektriciteit daar waar mogelijk prioriteit aan energiebesparing.⁹ De volgende stap is het benutten van duurzame energiebronnen. Indien de besparing van verbruik en de productie van hernieuwbare energie niet voldoende is, dan is de inzet van fossiele energie onder voorwaarden mogelijk. De gemeente hanteert ook hier een aantal kaders:

1. **Lokaal eigenaarschap.** Lokaal eigenaarschap van duurzame energie als maatschappelijk principe met ruimtelijke impact. Dit betekent dat bij de realisatie van hernieuwbare elektriciteit ingezet wordt op een samenwerking met de inwoners waarbij de lasten en lusten van productielocaties zoveel als mogelijk evenredig worden verdeeld. Daarmee sluit Westerkwartier aan bij ontwikkelingen in de RES.
2. **Provinciaal beleid.** In het provinciaal programma energietransitie (2016-2019) staat dat de provincie zonne-energie stimuleert en zonneparken op tijdelijke basis toestaat. Dat is gebaseerd op de technisch-economische levensduur van 30 jaar. De gebruikte locaties kunnen naderhand weer hun oorspronkelijke functie krijgen. Het huidige provinciale beleid laat de plaatsing van windturbines groter dan vijftien meter buiten de specifiek hiervoor door de provincie aangewezen gebieden (Eemshaven, Delfzijl, N33) niet toe.
3. **Participatie.** Als voorwaarde wordt gesteld dat de initiatiefnemer de omgeving goed meeneemt in het proces van de ontwikkeling van een zonne- of windpark en het maatschappelijk voordeel voor de omgeving. Hierbij geldt dat de eindverantwoordelijkheid bij de initiatiefnemer ligt en communicatie met de betrokkenen in overleg met de gemeente gebeurt.

Het inkoop- een aanbestedingsbeleid is in lijn met de ambities om verduurzaming integraal aan te vliegen

De gemeente Westerkwartier onderschrijft het Manifest Maatschappelijk Verantwoord Inkopen (MVI) zoals opgesteld door het Rijk.¹⁰ Westerkwartier heeft haar ambities nader uitgewerkt en vastgelegd in een MVI-actieplan.¹¹ Om invulling te geven aan het begrip 'Maatschappelijk Verantwoord' is in dit actieplan gekozen voor het werken met de vijf duurzaamheidsregels van het denkkader 5xBeterBezig en ook sociale aspecten zoals Social Return on Investment (SROI). Bij de 5xBeterBezig-regels staat het sociale component van duurzaamheid voorop. De vijf duurzaamheidsregels voor 5xBeterBezig zijn:

1. Zorg voor jezelf en voor elkaar (rood)
2. Slim met spullen en materialen (oranje)
3. Slim met energie en water (lichtblauw)
4. Denk gifvrij (blauw)
5. Ruimte voor de natuur (groen)

Figuur 2 De 5xBeterBezig-regels

⁹ Visie hernieuwbare elektriciteit gemeente Westerkwartier. Januari 2020.

¹⁰ [Manifest Maatschappelijk Verantwoord Opdrachtgeven en Inkopen](#). Rijksoverheid.

¹¹ Actieplan Implementeren Maatschappelijk Verantwoord Inkopen (MVI) Westerkwartier. Maart 2018.

De coalitieakkoorden herbergen stevige duurzaamheidsambities

De beleidsdocumenten sluiten aan bij de duurzaamheidsambities uit het coalitieakkoord. In het coalitieakkoord 2019-2022: 'Samen Westerkwartier maken!' wordt duurzaamheid als onderdeel van 'Eigen Westerkwartier' genoemd. De gemeente zet actief in op maatregelen die passen bij de identiteit van het gebied. Ook steunen zij eigen initiatieven van inwoners en andere partners in de gemeente. In anticipatie op de invoering van de Omgevingswet (inmiddels 1 januari 2024) stelt de gemeente samen met haar inwoners een omgevingsvisie op. Opvallend is dat in het huidige coalitieakkoord niet wordt gerefereerd aan deze aanpak, zoals te lezen is in de volgende alinea. Verder worden op dit thema 'energiebesparing' en 'opwek van duurzame energie' als twee paden bewandeld in het formuleren van een visie duurzaamheid en een uitvoeringsprogramma. Hierin komen de volgende maatregelen tot uitdrukking:

- Gemeentelijk vastgoed, wagenpark en aanbestedingen worden duurzaam ingezet.
- Duurzaamheidsleningen worden verstrekt aan inwoners.
- Laag inkomen huishoudens krijgen middelen voor duurzaamheidsmaatregelen.
- Nieuwe wijken worden standaard gasloos.
- Met MKB en landbouwsector worden afspraken gemaakt over verduurzaming en de gemeente stimuleert de afbouw van asbestdaken.

Het huidige coalitieakkoord 2022-2026, onder de naam "Het gaat verder in Westerkwartier: veerkrachtiger, innovatiever en socialer", gaat in op drie centrale ambities, te weten:

1. Werken vanuit vertrouwen en verbinding.
Gewerkt wordt aan een goede vertrouwensband met inwoners. Als het gaat om participatie doet de gemeente al veel. Hier wil de gemeente in de lopende bestuursperiode meer gebruik van maken. Daarbij hanteren ze de volgende definitie: *participatie staat van origine voor actieve deelname aan besluitvormingsprocessen en gaat ervan uit dat inwoners invloed kunnen uitoefenen op het resultaat.*
2. Wonen, bereikbaarheid en duurzaamheid met een integrale aanpak te verbinden.
Het is de ambitie van de gemeente om de inhoudelijke visies op deze thema's te verbinden. In deze bestuursperiode wordt tevens verdere uitvoering gegeven aan eerder vastgesteld duurzaamheidsbeleid. Duurzaamheidsinitiatieven en regelingen moeten vooral bereikbaar en toegankelijk zijn voor inwoners die op verdere ondersteuning kunnen rekenen. Tot slot biedt de gemeente hulp bij het oprichten van energiecoöperaties en plant ze voor elke inwoner een boom.
3. Duurzaamheid, innovatie en samenwerking zijn sleutelwoorden.
Samen met de agrarische ondernemers gaat de gemeente op zoek naar duurzame verdien capaciteit, waarbij korte ketens het uitgangspunt zijn.

De ambities zijn in lijn met de landelijke ambities en de RES-afspraken.¹² Deze zijn de afgelopen jaren allemaal doorvertaald naar integraal beleid.

---

¹² In Groningen werken overheden samen aan het opwekken van duurzame energie op land. Dat doen ze binnen de Regionale Energiestrategie Groningen (RES). Op het moment van vaststelling van de RES 1.0 wordt genoemd dat de gemeente Westerkwartier op dat moment 0.03 TWh vanuit zon opwekt met concrete initiatieven voor nog eens 0.03 TWh zon (samen 0.06 TWh).# De doelstelling is additioneel 0.28 TWh opwek per 2030 te realiseren.

4.2 Is de inwonersparticipatie als het gaat om verduurzaming van de woon- en leefomgeving beleidsmatig vastgelegd en zo ja, op welke wijze?

In deze paragraaf beschrijven we in hoeverre inwonersparticipatie in de gemeente Westerkwartier beleidsmatig is vastgelegd.

Zoals beschreven onder het eerste uitgangspunt van de **Transitievisie Warmte** zijn inwoners de afgelopen jaren op drie manieren betrokken geweest bij de totstandkoming van het beleid:

1. Via inwonersenquêtes. Deze zijn onder andere uitgevoerd in mei en juni 2021. Er waren 960 respondenten. De vragen gingen in op hoe de inwoners tegen de transitie naar aardgasvrij wonen aankijken, hoe ze de komende tijd aan de slag willen gaan, wat de voornaamste redenen zijn om wel of niet aan de slag te gaan met hun eigen woning, welke rol er is voor de gemeente en op welke manier de respondenten geïnformeerd willen worden over de warmtetransitie.
2. Via dialoogavonden. In juni 2021 zijn er acht digitale dialoogavonden georganiseerd waarin telkens een gebied centraal stond. In totaal hebben circa 200 inwoners deelgenomen. Zij zijn geïnformeerd over het proces van de warmtetransitie en de resultaten van de inwonersenquête. De belangrijkste uitkomsten zijn:
  - a. Zet vol in op isoleren.
  - b. Biedt onafhankelijk advies aan.
  - c. Communiceer helder en eenduidig.
  - d. Maak goed overwogen keuzes waar je geen spijt van krijgt.
  - e. Kijk ook naar innovatieve voorbeelden.
  - f. Heb aandacht voor het buitengebied.
3. Via slotbijeenkomsten. Op 21 en 23 september waren er twee slotbijeenkomsten, waaraan ruim 100 inwoners hebben deelgenomen. Tijdens deze avonden is het concept Transitievisie Warmte gepresenteerd.

Voor de **Visie Hernieuwbare Elektriciteit** (2020) geldt dat is gewerkt met drie sporen: landschap, participatie en netwerk. Het tweede spoor – participatie – is gebruikt om de mening van inwoners in deze fase van de beleidsontwikkeling zo optimaal mogelijk tot haar recht te laten komen. Het gaat over de kaders die de inwoners mee kunnen geven aan de beleidsmakers. De gemeente heeft zowel digitale als fysieke bijeenkomsten voor inwoners georganiseerd. Hiervoor zijn alle Verenigingen van Dorpsbelangen en de Energiecoöperaties actief benaderd om ook via hun kanalen deelnemers te werven voor de digitale enquête. Het doel hiervan is geweest om inwoners uit te nodigen om deel te nemen aan het participatieproces. Deze aanpak is niet succesvol gebleken, het animo onder de Verenigingen van Dorpsbelangen en de Energiecoöperaties om deel te nemen aan de uitvoering van deze visie bleek beperkt. In de periode 2020-2025 wordt daarom ook ingezet op vernieuwende participatiemethoden. Voor het project 'Visie Hernieuwbare Elektriciteit' is het Stakeholder Engagement Platform (SEP) gebruikt.

Voor het **Inkoop- en aanbestedingsbeleid** geldt dat, anders dan het beleidskader maatschappelijke meerwaarde, geen aandacht wordt besteed aan de wijze waarop de gemeente haar inwoners middels inkoop faciliteert in het verduurzamen van de woon- en leefomgeving in de gemeente.

In de **RES 1.0** staat dat het betrekken van inwoners en ondernemers in het proces zich tot het opleveren van de 1.0-versie heeft beperkt tot het verstrekken van informatie (via een webinar, advertenties, artikelen in huis-aan-huisbladen en artikelen en vlogs op social media). Er is hiervoor gekozen omdat het RES-bod volledig is opgebouwd uit reeds vastgestelde energievizies van de deelnemende gemeenten, waarbij de gemeenten in het voortraject zelf hun inwoners hebben betrokken. Over de mate van betrokkenheid van inwoners en ondernemers in het vervolgproces wordt uiterlijk 1 juli 2023 gerapporteerd in de definitieve RES 2.0.

Onderdeel van deze deelvraag was of er aandacht was voor specifieke doelgroepen in het beleid:

- a. Hoe is dit voor eigenaren van koopwoningen?
- b. Hoe is dit voor particuliere huurders?
- c. Hoe is dit voor inwoners met sociale huurwoningen?

In totaal staan er circa 26.000 woningen in het Westerkwartier, waarvan er ruim 5.000 huurwoningen in bezit zijn van de woningcorporaties. Daarnaast zijn er nog particuliere verhuurders.¹³ Bijna driekwart van de inwoners in de gemeente Westerkwartier woont in een koopwoning (72%), 21% huurt via een woningcorporatie en 7% doet dit particulier. Als we kijken naar onder andere de visie hernieuwbare elektriciteit, maar ook het duurzaamheidsbeleid zelf, dan zien we dat de doelgroepen sociale huurders en particuliere huurders worden onderscheiden. In de nadere uitwerking bij de jaarplannen zien we ze echter beperkt terug. In het jaarplan 2022-2023 worden huurders een keer genoemd bij het uitvoeren en coördineren van de aanpak energiearmoede. De gemeente heeft hiervoor als resultaat benoemd dat: *'Inwoners met energiearmoede hun energierekening verlaagd hebben door een subsidie op energiebesparende maatregelen (koopwoningen), energiezuinige witgoedregeling en klussenbus (huurwoningen).'* In hoofdstuk 7 Uitvoering gaan we hier nader op in.

4.3 In hoeverre is het beleid verbonden met en ingebed in andere beleidsvelden (in hoeverre is het integraal vormgegeven)?

Door de herindeling van 2019 is, ondanks dat er al veel werd samengewerkt tussen de gemeenten, een nieuwe situatie ontstaan. Vier kleine organisaties gingen op in een middelgrote organisatie die nu 65.000 inwoners en 30.000 huishoudens moet bedienen verspreid over 41 kernen. Sinds de herindeling zijn er bovendien veel nieuwe medewerkers gestart. Ondanks dat het in de opstartfase lastig was om de verbinding tussen de teams vast te houden, is in gesprekken aangegeven dat de gemeente op het gebied van duurzaamheid al behoorlijk integraal beleid heeft vastgesteld. Ook is er sprake van een zekere lenigheid bij de ambtelijke organisatie. De verschillende teams zoeken elkaar actief op wanneer er onderwerpen aandienen die over verschillende beleidsvelden heen gaan.

Het duurzaamheidsbeleid landt bijvoorbeeld ook in het mobiliteitsbeleid van de gemeente waarin het stimuleren van elektrisch rijden een duidelijke rol heeft, evenals het samen met marktpartijen realiseren van een passende laadinfrastructuur. In het beleid rondom energiearmoede heeft de gemeente ingezet op het (versneld) faciliteren van inwoners op het gebied van het verduurzamen van hun woningen om zo energiekosten te drukken. Deze lijn sluit naadloos aan op het woonbeleid van de gemeente waarin vooral stevig wordt ingezet op de voorlichting via het Regionaal Energieloket, energiecoaches, educatie in het onderwijs en via gerichte campagnes.

---

¹³ Duurzaamheidsbeleid 2020-2025, pagina 16.

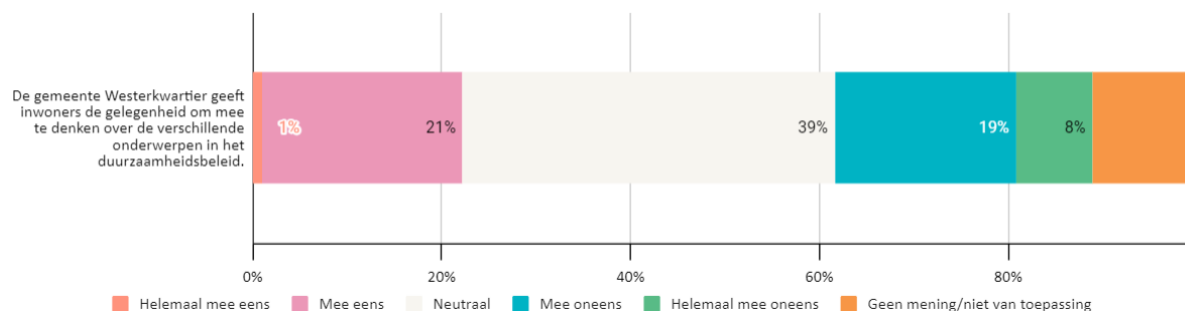
Zowel aan de beleidskant als aan de zijde van de uitvoering is er een rol weggelegd voor het team duurzaamheid als het gaat om het integraal oppakken van duurzaamheidsvraagstukken. Dat komt met name de doeltreffendheid voor inwoners ten goede. Door samen op te trekken in zowel beleidsvorming als in de uitvoering kan de inwoner laagdrempeliger en beter worden geholpen. Uit de interviews komt naar voren dat team duurzaamheid goed de centrale rol weet te vervullen en dat er korte lijnen zijn met de andere teams. Vanuit het team duurzaamheid is zelfs de wens uitgesproken richting de rest van de interne organisatie om meer gezamenlijk op te treden in de uitvoering. Geschetst wordt dat er op dit moment veel vraagstukken bij team duurzaamheid worden neergelegd terwijl deze integraal (en dus in gezamenlijkheid) opgepakt kunnen worden. Een goed voorbeeld hiervan is de aanpak tegen energiarmede waarvoor zowel het sociaal domein als team duurzaamheid een taak hebben. Met verschillende verduurzamingsmaatregelen werden inwoners geholpen om hun energierekening te verminderen.

4.4 Zijn inwoners tijdig en effectief betrokken? Welke invloed heeft het participatieproces op het beleid en het uitvoeringsprogramma?

De gemeente heeft de afgelopen jaren veel (duurzaamheids)beleid ontwikkeld en heeft hier, in toenemende mate, ook inwoners bij betrokken. Wel blijkt uit de focusgroep dat het veelal dezelfde inwoners zijn die deelnemen aan bijeenkomsten en input leveren; de leden van het burgerpanel bijvoorbeeld. Met de huidige manier van communiceren wordt deze doelgroep tijdig en effectief betrokken, maar er is twijfel of het ook minder geëngageerde inwoners trekt.

Het burgerpanel Westerkwartier is een bestaand gremium dat actief deelneemt aan onderzoek in de gemeente. Dat bleek ook uit de hoge respons op de online vragenlijst voor dit onderzoek (537 reacties). Het nog beter inzetten dan wel beter positioneren van het burgerpanel wordt door de deelnemers van de focusgroep dan ook als kans gezien. Via dit kanaal kan de gemeente bijvoorbeeld een terugkoppeling geven over wat er gedaan wordt met uitkomsten van participatietrajecten. Onderstaand resultaat uit de inwonersenquête bevestigt dit beeld: 22% van de respondenten is van mening dat de gemeente inwoners de gelegenheid biedt om mee te denken over duurzaamheidsbeleid. Daartegenover staat dat 27% van de respondenten het hiermee oneens is. Bijna 40% is neutraal en daarmee onvoldoende overtuigd van de mogelijkheden die de gemeente biedt.

Figuur 3 De gemeente Westerkwartier geeft gelegenheid tot meedenken

In gesprekken met ketenpartners is aangegeven dat andere gemeenten ook participatie onder inwoners faciliteren maar vaak pas nadat het beleid al grotendeels is uitgedacht. Westerkwartier werkt met grote inwonerpanels en probeert inwoners vooral aan de voorkant te raadplegen, met als gevolg dat er vaak ook meer en breder draagvlak ontstaat voor initiatieven. Een mooi voorbeeld hiervan zijn de MOL-dorpen.

MOL-dorpen

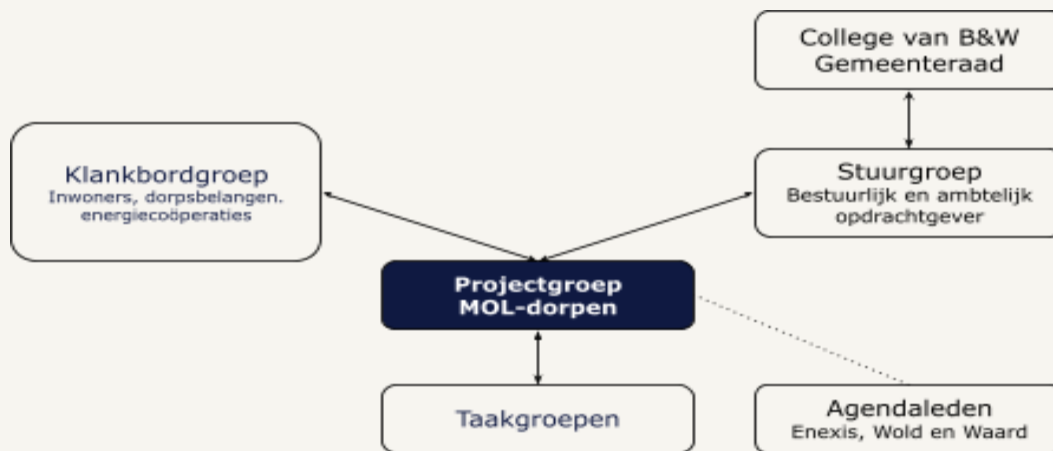
De dorpen Midwolde, Oostwold en Lettelbert (MOL-dorpen) zijn door het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties aangewezen als proeftuin in het kader van het Programma Aardgasvrije Wijken. De MOL-dorpen zijn gezamenlijk aan de slag gegaan met het aardgasvrij maken van de drie dorpen. Het project heeft hiervoor van het Ministerie een subsidie van 4,6 miljoen euro ontvangen om de inwoners te helpen met het aardgasvrij maken van de woningen.

"Met de proeftuin zetten dorpen stappen die vergelijkbaar zijn met de aardgastransitie in de jaren '60 en '70 van de vorige eeuw. Maar nu van gas naar groene stroom."

In 2022 is gestart met tien huizen, deze zijn geselecteerd op basis van hun representativiteit voor de woningvoorraad in de gemeente. De grootste rol van de gemeente in deze proeftuin is het zoeken naar manieren om de initiatieven schaalbaar te maken. Het doel is dan ook om toe te werken naar 40 woningen in 2023 en naar 80 woningen per jaar vanaf 2024. In 2030 is 50% van de woningen all-electric en de andere helft hybride, ofwel aardgasvrij-ready. Zij zetten de laatste stap tussen 2030 en 2040.

Opbouw

De MOL-dorpen zijn bottom-up vanuit de inwoners ontwikkeld en de gemeente heeft hierbij vooral gefaciliteerd. Sinds kort is er vanuit de gemeente een projectleider aangesteld om het gemeentelijke werk rondom de MOL-dorpen te bemensen. In de aanvliegroete naar evenementen met bewoners heeft de gemeente proactief gehandeld, daarin zijn ze een voorloper binnen de provincie Groningen. Zo is de gemeente in 2019 met de eerste 100 inwoners in gesprek gegaan waar Enexis - als netbeheerder - haar verhaal naar de inwoners kon doen.

Klankbordgroep

De klankbordgroep is het adviesorgaan voor het projectteam. Alle voorstellen voor de MOL-raad gaan altijd eerst langs de klankbordgroep. Pas als zij positief adviseren, gaat het voorstel naar de MOL-raad.

Wat-is-wijs-advies

Via het Wat-is-wijs-advies kunnen inwoners een adviseur langs laten komen voor een technische keuring en advies voor de verduurzaming van hun woning. Het bevat zowel een scan van het warmteverlies, een verbeterplan en een duidelijke uitleg richting subsidiemogelijkheden. Voor de MOL-dorpen geldt dit rapport als basis voor de subsidieaanvraag.

Al meer dan de helft van de inwoners die hier aanspraak op maakt, heeft hier gebruik van gemaakt. Er zijn meerdere bewoners opgeleid tot energieadviseur om Watiswijs-adviezen te verstrekken.

Sneeuwbaaleffect

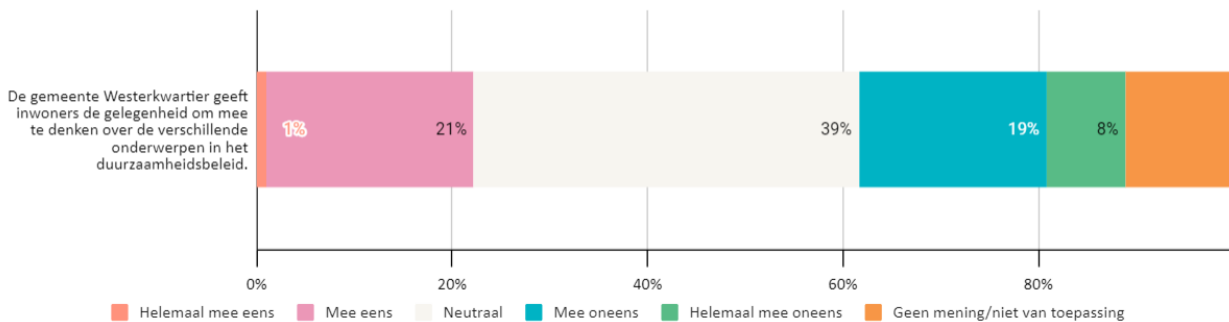
Op het gebied van participatie is te zien dat er in de dorpen ook op andere thema's samen meer wordt opgetrokken. Een groep inwoners (uit de MOL-dorpen) organiseert samen al zeker twaalf activiteiten per jaar. Minimaal 50 inwoners zijn al actief en geïnteresseerd in verduurzaming. Er is al samenwerking tussen meerdere initiatieven, zo ook rondom het dorpshuis in Lettelbert.

Het klein, lokaal en persoonlijk houden is echt belangrijk geweest. Er zijn genoeg inwoners die zich hiervoor willen inzetten, mits de gemeente dus actief de samenwerking faciliteert: de dorpen organiseren zichzelf, hun inwoners, de uitvoering en de planning. De gemeente faciliteert de bestuurlijke en inhoudelijke samenwerking, de projectaanvraag, de ambtelijke ondersteuning van het project en de financiële verantwoording.

Naast de MOL-dorpen is ook de totstandkoming van de Transitievisie Warmte een tekenend voorbeeld voor een degelijk participatietraject (zie ook paragraaf 6.2). Uit gesprekken komt naar voren dat bij de uiteindelijke vaststelling van het beleid (en het daarbij horende inspraakmoment¹⁴) weinig bezwaren van inwoners is gekomen, juist omdat zij al vroegtijdig waren betrokken bij de totstandkoming van het beleid en hun input hadden gegeven.

Ondanks deze positieve schets over de inwonersparticipatie die naar voren komt uit de interviews en documenten, constateren we op basis van de enquête onder inwoners dat er ook nog kansen zijn. Op de stelling "de gemeente geeft inwoners de gelegenheid om mee te denken over verschillende onderwerpen in het duurzaamheidsbeleid" antwoordt 39% 'neutraal' en 27% geeft aan het hiermee oneens of helemaal oneens te zijn. In de paragrafen 7.3 en 8.2 wordt hier dieper op ingegaan.

Figuur 4 Gelegenheid om mee te denken over duurzaamheidsbeleid

Deze resultaten zijn grotendeels te verklaren door het feit dat veel inwoners (55% van de respondenten) helemaal niet bekend zijn met het duurzaamheidsbeleid van de gemeente. De focusgroep bevestigt dit beeld; het zijn vaak dezelfde doelgroepen die zich actief inlezen en verdiepen. Het interview met de gemeenteraad bevestigt dit beeld. Specifieke doelgroepen zoals jongeren, ouderen, maar ook (sociale) huurders zijn minder betrokken bij de totstandkoming van beleid. Dit zijn doelgroepen die meer, of vooral een andere benadering vragen om echt betrokken te worden aan de voorkant. De gemeente heeft echter de wens uitgesproken om meer doelgroepgericht te werken en zal daarom ook de informatievoorziening en de benadering daarop moeten inrichten.

¹⁴ Inspraakgelegenheid in de gemeenteraadsvergadering.

H5 | Organisatie

In dit hoofdstuk gaan we verder in op de vraag hoe (de uitvoering van) het beleid is georganiseerd, hoe er in de praktijk uitvoering aan wordt gegeven en hoe er intern wordt samengewerkt tussen de verschillende domeinen. De volgende vragen worden in dit hoofdstuk beantwoord:

5. Hoe is de organisatie toegerust op de uitvoering van de energietransitie (in middelen, capaciteit, kennis en vaardigheden)?
6. Is er sprake van voldoende afstemming met andere delen van het duurzaamheidsbeleid en het sociaal domein: bijvoorbeeld met de aanpak van de energietoekomst?

De belangrijkste bevindingen in dit hoofdstuk zijn:

- Er zit veel kennis en expertise in de organisatie, maar er dreigt krapte te ontstaan (in met name de uitvoeringscapaciteit).
- De samenwerking met interne partners verloopt steeds beter. Op het vlak van efficiëntie kan nog vooruitgang worden geboekt door elkaar vroegtijdiger in te zetten en, waar nodig, samen op te trekken in plaats van de taak bij één partner/domein neer te leggen.
- De samenwerking met externe (keten)partners verloopt over het algemeen goed. Wel valt op dat beleid van medeoverheden nog niet altijd voldoende aansluiting vindt op elkaar.

5.1 Hoe is de organisatie toegerust op de uitvoering van de energietransitie (in middelen, capaciteit, kennis en vaardigheden)?

In deze paragraaf gaan we met name in op de organisatie van het team dat zich bezighoudt met de verduurzamingsopgave, team duurzaamheid.

Veel kennis en expertise maar krapte in capaciteit

Na de fusie in 2019 is de gemeente op zoek gegaan naar een passende manier van samenwerken. In de jaarrekening van 2021 is aangegeven dat de formatie in dat jaar is vastgesteld op (afgerond) 500 fte.¹⁵ In termen van kwantiteit is dat krap maar, zo staat er in de jaarrekening, voldoet de formatie in de basis wel. Onder andere op het gebied van duurzaamheid is er in dat jaar tijdelijke formatie toegevoegd om de bestuurlijke ambities te realiseren. De gemeente heeft in die periode, in nauwe samenwerking met haar inwoners, dan ook veel duurzaamheidsbeleid ontwikkeld. Breed gedragen is dat het inmiddels vastgestelde beleid voldoende houvast biedt voor de uitvoering ervan. In de interviews werd het ambtelijk apparaat door interne en externe respondenten getypeerd als lenig en samenwerkingsgericht.

Tegelijkertijd vraagt de uitvoering van het duurzaamheidsbeleid in korte tijd veel uitvoeringscapaciteit. En juist die uitvoeringscapaciteit is in de huidige (landelijke) arbeidsmarkt een uitdaging. Op basis van de interviews wordt gesteld dat Westerkwartier, als middelgrote gemeente, over vijf à zes jaar op wijkuitvoeringsplannen alleen al een tekort zal hebben van 15 fte. Voor de warmteopgave van de gemeente heeft de directie onlangs toegezegd dat er 2 fte opgeschaald mag worden, de gemeente is dan ook druk bezig met de werving voor deze posities.

---

¹⁵ Ten tijde van dit onderzoek was de jaarrekening van 2022 nog niet beschikbaar.

Op het moment van het onderzoek is het team Duurzaamheid als volgt opgebouwd:¹⁶

- 4,6 fte (zes medewerkers) op de thema's Energie en Gaswinning
- 1,3 fte (twee medewerkers) op het thema Bodem
- 4,6 fte (vijf medewerkers) op het thema Afval

Uit de interviews blijkt ook dat de stad Groningen als werkgever een concurrent vormt als het gaat om het werven van nieuwe medewerkers op aan duurzaamheid gerelateerde posities. Zowel op het gebied van starters als op het gebied van projectleiders die het in de kernen en wijken gaan regelen (wijkuitvoeringsplannen). Een provinciale poule met projectleiders zou wellicht kunnen helpen, hierover wordt momenteel gesproken.

Uit gesprekken is niet naar voren gekomen dat er actief wordt nagedacht over alternatieve invullingen van uitvoering(scapaciteit), terwijl er in de praktijk al wel veel interessante trajecten lopen. Zoals bij de MOL-dorpen (paragraaf 4.4) waar de gemeente een steeds meer faciliterende rol vervult en veel kan overlaten aan het maatschappelijke middenveld. Dit biedt mogelijkheden voor de gemeente om anders om te gaan met het capaciteitsvraagstuk zoals hierboven beschreven.

Een reflectie op de middelen voor het team en de opgave komt terug in paragraaf 7.1.

5.2 Is er sprake van voldoende afstemming met andere delen van het duurzaamheidsbeleid en het sociaal domein: bijvoorbeeld met de aanpak van de energiearmoede?

In deze paragraaf gaan we in op de samenwerking binnen de gemeente en de samenwerking met ketenpartners.

Samenwerking intern gaat steeds beter

Op basis van zowel het documentenonderzoek als de interviews met medewerkers kan gesteld worden dat de beleidsvelden elkaar steeds beter weten te vinden. Als het gaat om het verduurzamen van de woon- en leefomgeving vindt steeds vroeger in het proces afstemming plaats (zie ook paragraaf 4.3). Het gaat dan om afstemming binnen het gemeentehuis (ambtelijk en bestuurlijk) en om afstemming buiten het gemeentehuis (met andere ketenpartners).

In de praktijk zijn de portefeuilles duurzaamheid, wonen en armoede verdeeld over de verschillende wethouders. Mede door die spreiding werd de uitvoering de afgelopen jaren soms als versnipperd ervaren. Met name de huurders en de woningcorporatie in de gemeente hebben dit als belemmerend ervaren. De MOL-dorpen zijn, in de domeinoverstijgende beleidsvoering, uniek: daar zijn financiële middelen (PAW) voor beschikbaar gesteld. Het is dus ook verklaarbaar dat daar meer mogelijk is, zo werkt het bij proeftuinen.

Een actueel en concreet thema waar duurzaamheid samenkomt met het sociaal domein is de energiearmoede. Op dit thema zoeken de teams de samenwerking in toenemende mate op. In de interviews is wel aangegeven dat elkaars potentieel nog niet volledig wordt gebruikt. Het komt nog geregeld voor dat vraagstukken met daarin een duurzaamheidscomponent bij team Duurzaamheid worden ondergebracht, daar waar samenwerking met andere domeinen noodzakelijk is.

---

¹⁶ Het gaat hier om een momentopname. Na afronding van het onderzoek en voor de oplevering van het definitieve rapport heeft BMC geen nieuwe gegevens ontvangen.

Bijvoorbeeld de samenwerking tussen het Sociaal Domein of het Fysieke Domein en team Duurzaamheid. Daarbij gaat het ook om het veranderen van een mindset en het meekrijgen van inwoners met een kleinere beurs.

Er is sprake van een goede en intensieve samenwerking met ketenpartners

Zoals in hoofdstuk 4 al kort is aangekaart, werkt de gemeente Westerkwartier op het thema duurzaamheid nauw samen met verschillende externe ketenpartners zoals energiecoöperaties, woningbouwverenigingen, netbeheerders, binnen de RES-regio ondernemers, maar ook de provincie, gemeenten (zoals Noordenveld) en ondernemers zijn in zekere zin ketenpartners. In dit onderzoek zijn we ook met hen in gesprek gegaan.

De algemene indruk van externe (keten)partners ten aanzien van de samenwerking met de gemeente Westerkwartier op het thema duurzaamheid is positief. In RES-verband wordt Westerkwartier geduid als progressief en coöperatief. Opvallend is dat in meerdere gesprekken met andere ketenpartners en overheden is aangegeven dat Westerkwartier als het gaat om verduurzamen voorop loopt in de regio. Zo ziet de gemeente Noordenveld Westerkwartier, vanuit sociaal-culturele uitgangspunten, als een soortgelijke gemeente, maar wel eentje die op veel punten al verder is dan zichzelf; bijvoorbeeld als het gaat om beleid en uitvoeringsplannen. Westerkwartier zoekt ook nadrukkelijk de samenwerking op. Daarbij gaan ze ook over provinciegrenzen. Een goed voorbeeld is een haalbaarheidsstudie naar de mogelijkheden voor een 'bronnet' in Leek en Nietap waar Noordenveld ook op aangesloten kan worden.

De provincie Groningen is in het verleden altijd betrokken geweest bij de totstandkoming van nieuw beleid. Toch is de gemeente van mening dat het beleid van de provincie en de gemeente niet altijd even complementair is. Soms kan het elkaar zelfs tegenwerken. Andere voorbeelden van samenwerking over gemeentegrenzen heen zijn het Raamwerk Matsloot-Westerpoort tussen de gemeenten Westerkwartier, Noordenveld, de gemeente Groningen en de provincies Drenthe en Groningen. Maar ook in de samenwerking tussen de regio Groningen-Assen en de technische overlegsessies voor het PMIEK vervult Westerkwartier een voortrekkersrol.

H6 | Uitvoering

In dit hoofdstuk gaan we in op de vraag hoe er in de praktijk uitvoering wordt gegeven aan het beleid om te verduurzamen en hoe er wordt samengewerkt met andere partijen. Ook gaan we in op de verwachtingen en behoeften van inwoners. In dit hoofdstuk beantwoorden we de volgende deelvragen:

7. Welke projecten en activiteiten zijn uitgevoerd in de periode 2019-2022?
8. Hoe is de informatievoorziening aan de inwoners vormgegeven? Is eenduidige informatie beschikbaar en weten inwoners waar ze terecht kunnen voor advies en ondersteuning?
9. Wat verwachten de inwoners van hun gemeente, wat zijn de behoeften en waar liggen de kansen?

De belangrijkste bevindingen in dit hoofdstuk zijn:

- De gemeente heeft, voor wat betreft de verduurzaming van de woonomgeving, ingezet op een aantal verschillende producten en diensten. Ruim de helft van de respondenten heeft hier geen gebruik van gemaakt.
- Voor de uitvoering van alle beleidsplannen schiet de interne capaciteit van de gemeente op termijn tekort.
- Over duurzaamheid wordt frequent en via verschillende kanalen gecommuniceerd. Desondanks worden niet alle doelgroepen hiermee bereikt.
- Lang niet alle inwoners zien de gemeente Westerkwartier als een inspirerend voorbeeld als het gaat om verduurzaming. Dit komt vooral door onvoldoende communicatie hierover richting de inwoners. Met andere woorden, inwoners weten niet goed wat de gemeente (zelf) doet als het gaat om verduurzamen.
- De informatievoorziening aan inwoners over wat zij kunnen doen om te verduurzamen is ook nog niet optimaal. De gemeente informeert veel en via verschillende kanalen, maar dit komt lang niet altijd bij iedereen aan. Er is behoefte aan meer maatwerk op informatiegebied, bijvoorbeeld via een wijk- of kernbenadering, maar ook door rekening te houden met doelgroepen. Inwoners hebben in de focusgroep een set concrete adviezen meegegeven.
- De gemeente faciliteert bewoners (initiatieven) op verschillende manieren, maar zoekt net als de inwoners zelf nog naar de juiste rolafbakening en -invulling.

6.1 Welke projecten en activiteiten zijn uitgevoerd in de periode 2019-2022?

In deze paragraaf gaan we in op de belangrijkste projecten en activiteiten van de afgelopen jaren. Hierbij hebben we ons, gezien de vele activiteiten, beperkt tot hetgeen in de gesprekken (en online enquête) naar voren kwam. Het doel is dus niet om hier volledig te zijn, maar om te laten zien waar de gemeente mee bezig is, dus welke beweging in gang wordt gezet.

Er is een verschuiving in de focus en in het gebruik van instrumenten waar te nemen

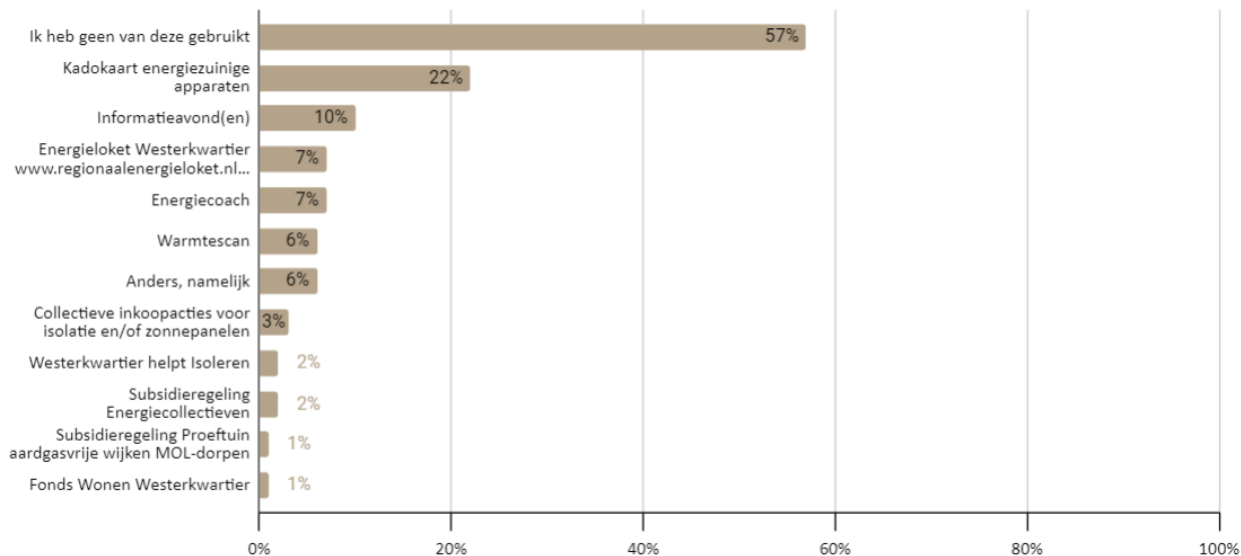
Er is uitvoering gegeven aan verschillende acties. Enkele voorbeelden zijn:

- Kadokaart, zuinige apparatuur.
- Informatieavond(en) en/of gemeentelijke campagne Doen Wat Kan.
- Isolatievergoeding voor huishoudens met maximaal 150% van het sociaal minimum.
- Een financiële regeling of lening (Fonds Wonen Westerkwartier).
- Gemeentelijke subsidieregeling (subsidie energiecollectieven / subsidie MOL-dorpen aardgasvrij).
- Gratis Energiecoach gesprek.
- Warmtescan van de voorgevel.
- Het Energieloket van de gemeente regionaalenergieloket.nl/westerkwartier.
- Collectieve inkoopacties voor isolatie en/of zonnepanelen.

In onderstaande figuur wordt zichtbaar in hoeverre respondenten van de enquête ook gebruik hebben gemaakt van deze, door de gemeente aangeboden, instrumenten.

Figuur 5 Mate waarin respondenten gebruik hebben gemaakt van diensten

De informatie in bijlage 7 van dit rapport geeft de belangrijkste resultaten van de inwoneregelingen in periode 2019-2022 weer.

Rondom de publicatie van de RES 1.0 (2021) stond ook in Westerkwartier hernieuwbare elektriciteit hoog op de agenda. Met de volgende (keten)partners zijn afspraken gemaakt over mogelijkheden voor zonne-energie op daken:

- Energiecoöperaties
- Woningcorporaties
- Schoolbesturen
- Agrarische belangenorganisaties
- Bedrijven

In de periode 2022-2023 verschoof, door de stijgende kosten voor levensonderhoud, de aandacht naar lastenvermindering. Dit is terug te zien in de acties voor isoleren en het bestrijden van energiearmoede, zoals de hierboven genoemde voorbeelden. De keuze voor deze verschuiving in focus is helder en voor de hand liggend: mede door de oorlog in Oekraïne stijgen de kosten voor levensonderhoud voor inwoners door het hele land. Zo ook in Westerkwartier. Gemeenten schieten te hulp met de instrumenten die zij daarvoor hebben.

Op dit moment werkt de gemeente Westerkwartier met een aanpak energiearmoede op basis van een drietal sporen:¹⁷

1. Westerkwartier helpt isoleren. Om woningeigenaren met een lager inkomen (150% sociaal minimum) te ontzorgen, biedt Westerkwartier de mogelijkheid om een isolatiemaatregel voor de woning uit te voeren.

¹⁷ Armoedepact Westerkwartier: <https://armoedepact.westerkwartier.nl>.

2. Voucher energiezuinig witgoed. In veel woningen staan verouderde elektrische apparaten. Deze oude apparaten verbruiken vaak veel energie, wat tot een hogere energierekening leidt. Daarom ondersteunt Westerkwartier met vouchers voor energiezuinig witgoed.
3. Energiebus. Voor de verdere ondersteuning van met name huurders bij kleine energiebesparende maatregelen zet de gemeente een energiebus in. Deze energiebus reed vanaf medio oktober 2022 tot de zomer 2023 rond in de gemeente. Inmiddels is duidelijk dat de bus ook in 2023 en 2024 doorrijdt.

Ten tijde van het onderzoek werd het jaarplan Duurzaamheid 2023-2024 geschreven. Het plan is inmiddels gepubliceerd. Het voornemen is om meer programmatisch te werken. Dat versterkt ook direct het integraler werken door bijvoorbeeld ook de landbouw/het landschap of voedseltransitie te betrekken in plannen. Daarin is efficiëntie te behalen.

Ook ligt de nadruk op het ondersteunen van initiatieven uit de gemeenschappen (zoals zonneweides, proeftuin aardgasvrije wijken, ideeën vanuit de dorpen). Tot slot gaat er op dit moment aandacht uit naar de versnellingsaanpak 'zon op dak'.

Capaciteit lijkt bottleneck te gaan vormen in de uitvoering

In de uitvoeringsagenda's van verschillende beleidsinitiatieven wordt benadrukt welke activiteiten er in de afgelopen jaren hebben plaatsgevonden en welke er in de komende jaren plaatsvinden. Zo ook in de Uitvoeringsagenda Warmtetransitie 2022-2025 waar in drie sporen stapsgewijs wordt gewerkt aan het ondersteunen van inwoners, collectieve oplossingen en aan de samenwerking met ketenpartners.

Andere relevante uitvoeringsprogramma's en -projecten zijn die van de MOL-dorpen (paragraaf 4.4) en de realisatie van de zonnecarport aan de achterzijde van het gemeentehuis in Zuidhorn.

In de bijlage van ieder jaarplan is opgenomen hoe middelen zijn begroot en hoe de formatie is vormgegeven. De uitvoering van het jaarplan is belegd bij verschillende teams in de gemeente. Het team Duurzaamheid coördineert, initieert, adviseert en draagt zorg voor de beleidsontwikkeling. Qua capaciteit kan het Jaarplan Duurzaamheid 2022-2023 grotendeels worden uitgevoerd. Voor een aantal onderdelen in het plan is de capaciteit op dit moment niet toereikend. Het gaat daarbij om de volgende onderdelen:

1. Uitvoering Transitievisie Warmte.
2. RO-capaciteit ruimtelijke processen voor opwekking duurzame energie (o.a. gebiedstransformatie Zuidelijk Westerkwartier).
3. Uitvoering van specifieke subsidieregelingen van rijkstoelagen (o.a. voor onze minima) en daarmee samenhangende energiecampagnes.

Qua capaciteit kan het Jaarplan Duurzaamheid 2023-2024 grotendeels worden uitgevoerd. Voor een aantal onderdelen in het plan is de capaciteit op dit moment niet toereikend. Het gaat daarbij om de volgende onderdelen:

1. Verduurzamen gebouwde omgeving en uitvoering Transitievisie Warmte.
2. RO-capaciteit ruimtelijke processen voor opwekking duurzame energie (o.a. gebiedstransformatie Zuidelijk Westerkwartier).
3. Uitvoering van specifieke subsidieregelingen van rijkstoelagen (o.a. voor het Nationaal Isolatieprogramma) en daarmee samenhangende energiecampagnes.
4. Beleid en uitvoering duurzame mobiliteit.
5. Overig (project- en programmamanagement, wervingskosten)

Energiecoöperaties

De energiecoöperaties zijn niet evenredig verspreid over de regio. Het westelijke deel van de gemeente kent weinig energiecoöperaties ten opzichte van het oostelijke deel. Er wordt in dezen gesproken over een "witte vlekkenplan": die gebieden binnen de provincie/gemeente waar nog geen energiecoöperaties actief zijn. In het coalitieakkoord 2022-2026 staat dat hulp wordt aangeboden aan (het opzetten van) energiecoöperaties. Er is een zogenaamde startsubsidie beschikbaar voor startende energiecoöperaties, met als doel om het gat op te vullen van de provinciale subsidiemiddelen. Afgezien van deze regeling zijn er volgens de energiecoöperaties geen andere actieve pogingen gedaan om energiecoöperaties te enthousiasmeren.

In vergelijking met andere gemeenten in de provincie is de gemeente Westerkwartier beduidend proactiever en vooruitstrevender. Toch zijn de energiecoöperaties van mening dat de gemeente kansen mist door bepaalde ideeën vanuit de GrEK te snel naast zich neer te leggen. Bij sommige (bestuurs)leden van energiecoöperaties (die dit vrijwillig doen) vloeit hierdoor energie weg. Andersom zijn er in de interviews signalen afgegeven dat de gemeente meer verwacht van het zelforganiserend vermogen van de energiecoöperaties. De gemeente verwacht meer van de energiecoöperaties voordat ze daar meer in willen investeren, maar de energiecoöperaties kunnen minder leveren zonder die initiële voor-investeringen.

Soms vraagt de gemeente ook aan de energiecoöperaties of zij een rol kunnen spelen in een (sub)opgave. Een mooi voorbeeld is het project Zonnecarport Zuidhorn, waarbij de exploitatie van het project wordt uitgevoerd door een energiecoöperatie. Doorgaans kunnen de energiecoöperaties daar geen "ja" op zeggen. Ze hebben ofwel de kennis niet in huis of de capaciteit niet. De energiecoöperaties bestaan uit vrijwillige bestuursleden en het betreft vaak senioren die in deze energiecoöperaties zitten. Omdat de energiecoöperaties soms dus "nee" moeten verkopen en de gemeente dat anderzijds ook doet, blijft het op deze punten een kip-ei verhaal.

Rondom de energiecoaches heeft de GrEK een aantal jaren een goede samenwerking met de gemeente Westerkwartier gehad. Een energiecoach geeft tips om energie te besparen door aanpassingen in het gedrag van inwoners en door isolatie in een huis. Ook geeft een energiecoach informatie over de kwaliteit van de isolatie en installaties in de woning van inwoners. Ondanks de goede samenwerking heeft de gemeente onlangs besloten om de energiecoaches anders in te zetten waarbij de GrEK niet langer een rol speelt. De energiecoöperaties zijn bang dat er door deze andere inzet kennis en vooral lokale binding verloren gaat. De GrEK is in de basis dus positief over de gemeente Westerkwartier, maar het voelt niet altijd zo dat er gezamenlijk opgetrokken wordt. De reden dat de gemeente kiest voor een andere inzet is omdat inwoners hebben aangegeven andere verwachtingen te hebben bij de rol van de coaches. Ze hebben naast de kleine maatregelen vooral ook behoefte aan een gedegen advies (zie ook hoofdstuk 7). Daarom wordt er vanaf het najaar van 2023 ingezet op energieadviseurs die woningeigenaren nog beter advies op maat kunnen bieden.

6.2 Hoe is de informatievoorziening aan de inwoners vormgegeven? Is eenduidige informatie beschikbaar en weten inwoners waar ze terecht kunnen voor advies en ondersteuning?

In deze paragraaf gaan we in op de primaire informatievoorziening vanuit de gemeente; hoe communiceren ze nu en welke informatie wordt er gedeeld. In de volgende paragraaf gaan we in op de behoefte van inwoners op dit vlak.

De gemeente communiceert via verschillende kanalen

De gemeente Westerkwartier communiceert via verschillende kanalen met haar inwoners:

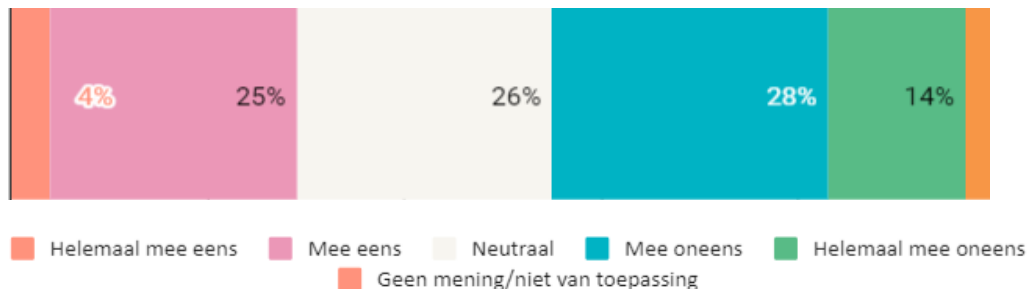
- **Website.** De website van de gemeente is het voornaamste medium waarop inwoners terecht kunnen voor informatie over het verduurzamen van de woon- en leefomgeving. Er wordt ook nieuw beleid gepubliceerd, evenals nieuwe regelingen rondom duurzaamheid. Ook zijn er interviews met inwoners die ervaringen delen over het verduurzamen van hun woning. Door middel van video's worden inwoners gemotiveerd om ook aan de slag te gaan.
- **Sociale media.** De gemeente is actief via Facebook, Twitter, Instagram en LinkedIn.
- **Kranten.** Ook publiceert de gemeente haar nieuws wekelijks op de gemeentepagina in de lokale kranten. Deze kranten worden bijvoorbeeld ingezet voor informatie over simpele duurzaamheidsmaatregelen en voorbeeldverhalen van andere inwoners van de gemeente.
- **Gerichte communicatie.** Tot slot wordt er gebruikgemaakt van (al dan niet doelgroepgerichte) communicatie, bijvoorbeeld in de vorm van nieuwsbrieven en flyers. Deze worden ingezet voor specifieke regelingen of bijvoorbeeld om een deel van de inwoners te informeren over activiteiten op wijk- of straatniveau. Het uitnodigen van inwoners voor informatieavonden geschiedt ook via deze route. Daarnaast wordt deze informatie doorgaans ook gedeeld binnen het in de gemeente actieve burgerpanel.

Ondanks frequente communicatie worden verschillende (doel)groepen niet bereikt

Voor dit onderzoek zijn in de online enquête een aantal vragen gesteld aan inwoners over de huidige informatievoorziening, en de wijze waarop de gemeente communiceert. Als eerste is gevraagd of inwoners weten waar ze terecht kunnen voor advies en ondersteuning op het moment dat ze willen verduurzamen.

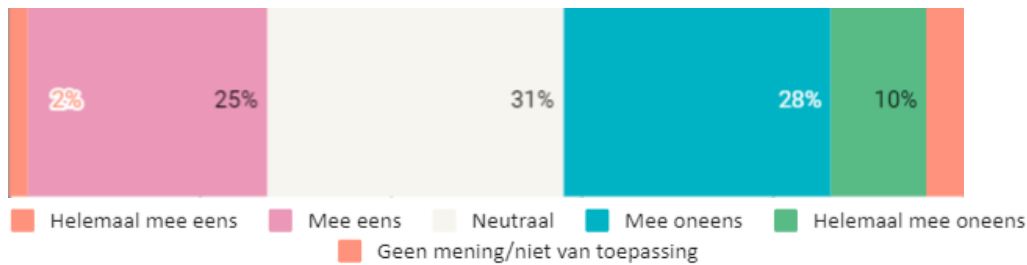
Ongeveer een kwart van de respondenten geeft aan te weten waar ze binnen de gemeente terecht kunnen voor advies en ondersteuning als het gaat om het verduurzamen van de woon- en leefomgeving. Opvallend is dat vrijwel hetzelfde percentage aangeeft neutraal te zijn en wederom hetzelfde percentage is het oneens met de stelling.

Figuur 6 Als ik mijn woning en/of leefomgeving wil verduurzamen weet ik waar ik binnen de gemeente Westerkwartier terecht kan voor advies en ondersteuning

Vervolgens is gevraagd of de gemeente inwoners voldoende actief informeert over manieren om te verduurzamen. Op deze stellingen is een gelijk beeld waar te nemen: een kwart is het eens, 31% is neutraal en 28% geeft aan het oneens te zijn met de stelling. Dit beeld wordt bevestigd in de focusgroep met inwoners; het zijn vaak de mensen die al geïnteresseerd zijn in verduurzaming die de informatie goed weten te vinden. Daarnaast zijn er vele doelgroepen die onvoldoende of niet worden bereikt.

Figuur 7 De gemeente Westerkwartier informeert inwoners voldoende actief hoe ze hun eigen woning kunnen verduurzamen

Inwoners blijken vaak niet te weten wat de taak van de gemeente is als het gaat over verduurzamen. Dat draagt in negatieve zin bij aan de doeltreffendheid van de communicatie over dit thema. Daardoor kan de inwoner geen rekening houden met beleid of plannen van de gemeente. Het is voor veel inwoners ingewikkeld, dus het is op de eerste plaats de taak van de gemeente om hier duidelijk over te communiceren. In paragraaf 7.3 is meer te lezen over de behoefte van inwoners richting de gemeente. Ook is er aandacht voor de kansen op dit gebied.

(Informatie)behoefte van huurders in de gemeente

In 2022 heeft er een woonbehoefteonderzoek plaatsgevonden onder inwoners in het kader van het opstellen van dorpsplannen. Dit onderzoek heeft plaatsgevonden in de verschillende kernen van de gemeente en ook huurders zijn hierin meegenomen. Toch valt het op dat eigenaren van koopwoningen doorgaans meer vertegenwoordigd zijn in bijeenkomsten rondom het thema verduurzaming. De resultaten van het onderzoek geven aan dat de informatievoorziening niet eenduidig is. Het bereikt ook lang niet iedereen.

Het voorbeeld is genoemd dat er bepaalde informatie wel aanwezig is in de informatiebrief voor mensen met een uitkering die ook van belang is voor andere huurders maar de doelgroep huurder-zonder-uitkering niet bereikt.

Daarbij moet wel een kanttekening gemaakt worden voor de inwoners met een sociale huurwoning. Deze doelgroep heeft ook te maken met de verduurzamingsopgave, maar heeft daarvoor aanzienlijk minder kansen en middelen. Deze groep huurders zoekt eerder naar 'samenredzaam' en is afhankelijk van het collectief om samen met de woningbouwcorporatie te werken aan de verduurzamingsopgave. Vanuit het huurderscollectief Wold en Waard komen signalen dat de samenwerking met de woningbouwvereniging goed verloopt, maar dat de duur van de verduurzaming een struikelblok blijft. Een grote groep huurders moet nog jaren wachten tot hun woning wordt verduurzaamd. Juist voor die groep mist het huurdersplatform informatie over wat mogelijk is, een handelingsperspectief vanuit de gemeente. Een overleg met de gemeente wordt op dit moment gemist, evenals terugkoppeling van eerdere overleggen. Het is voor het platform nu niet duidelijk wat er met hun input wordt gedaan.

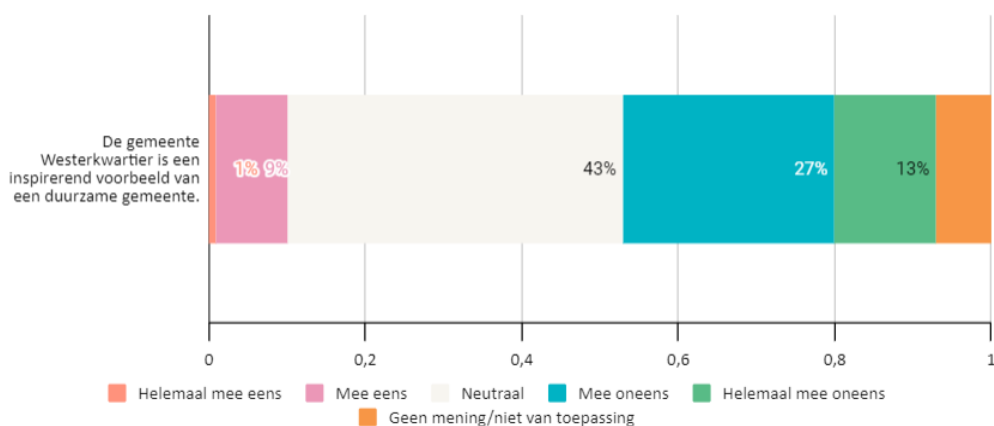
6.3 Wat verwachten de inwoners van hun gemeente, wat zijn de behoeften en waar liggen de kansen?

Voor deze onderzoeksvraag hebben we inwoners zelf gevraagd naar hun behoeften. Dit hebben we gedaan via een online vragenlijst waar 537 inwoners op hebben gereageerd en via een focusgroep, waarin we met een selecte groep¹⁸ nader zijn ingegaan op de resultaten van de vragenlijst en de behoeften van inwoners.

¹⁸ We hebben op basis van achtergrondkenmerken zoals type woning, kern en 'gebruikgemaakt van regelingen' een gespreide selectie proberen te maken.

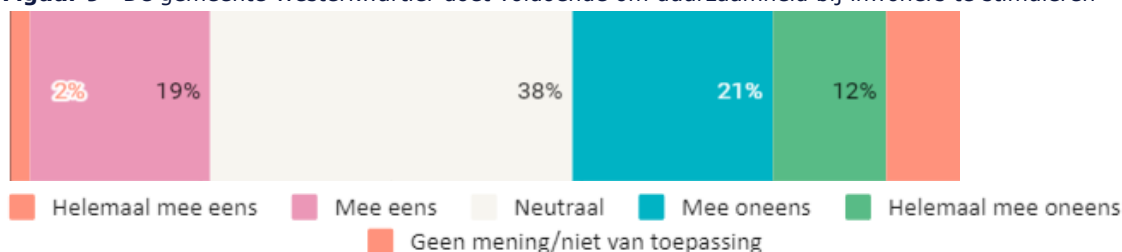
Voordat we zijn ingegaan op de vraag waar behoeften liggen, hebben we in het verlengde hiervan gevraagd in hoeverre de gemeente Westerkwartier een inspirerend voorbeeld is. Opvallend is dat slechts 10% van de respondenten de gemeente een goed voorbeeld vindt. 43% is neutraal en bij elkaar 40% vindt de gemeente geen inspirerend voorbeeld. Dit is opvallend omdat in nagenoeg alle interviews (met ambtenaren, maar ook met ketenpartners) juist is aangegeven dat de gemeente Westerkwartier ten opzichte van veel andere gemeenten voorop loopt met de verduurzamingsopgave. Met andere woorden, op dit punt is de communicatie naar buiten toe nog niet optimaal.

Figuur 8 De gemeente Westerkwartier is een inspirerend voorbeeld

Ook als het gaat om de vraag of de gemeente voldoende doet om duurzaamheid bij inwoners te stimuleren zien we eenzelfde beeld. Bij elkaar 21% vindt dat de gemeente dit doet, 38% is neutraal en 33% meent dat de gemeente nog niet genoeg doet om duurzaamheid te stimuleren.

Figuur 9 De gemeente Westerkwartier doet voldoende om duurzaamheid bij inwoners te stimuleren

De informatievoorziening is nog niet optimaal voor inwoners

Ook op dit punt lijkt het te gaan om informatievoorziening. Daarom zijn we in de focusgroep nader op dit punt ingegaan. Daaruit bleek dat er op de eerste plaats behoefte was aan meer informatie op de website van de gemeente. Bijvoorbeeld wat er wel of niet kan met monumentale woningen, maar ook informatie over energiecoöperaties en de plannen van de gemeente in een wijk of kern. Ten aanzien van de informatievoorziening zijn in de focusgroep ook een aantal hele concrete adviezen gegeven.

- Geef informatie voor alle bewoners/type woningen of maak duidelijk voor welke bewoners/type woningen het is bedoeld (wat/wie is de doelgroep).
- Let op het taalgebruik; gebruik toegankelijke taal die ook voor laagopgeleide mensen begrijpbaar is; gebruik van iconen/symbooltjes werkt vooral voor jongeren.
- Doorverwijzen naar het internet is soms een drempel voor inwoners, houdt hier rekening mee informatieavonden/-bijeenkomsten.
- Probeer de bijeenkomsten zo veel mogelijk in de kern zelf te organiseren.

- Zorg voor een aantal voorbeeldwoningen (show-woningen); misschien kan de energicoach mensen hier mee naartoe nemen.
- Schakel vrijwilligersorganisaties in (schuldhulpmaatje, kerken, welzijn et cetera) voor communicatie met bepaalde doelgroepen die anders buiten de boot dreigen te vallen.
- Communiceer als gemeente ook over de voortgang van duurzaamheidsbeleid en -realisatie.

Citaten inwoners over de informatiebehoefte:

'Meer ruchtbaarheid geven aan wat mogelijk is. Maar daarin ook duidelijk zijn voor wie het is. Bijvoorbeeld er komt regelmatig een folder binnen over isoleren. Helaas gaat die alleen over spouwmuren.'

'Duidelijkere informatie op de website. Toen ik er naar zocht, vond ik alleen informatie over leningen, niets over subsidies. Ik vind ook geen informatie over energiecoöperaties. We hebben gebruikgemaakt van de SNN subsidie om ons huis te verduurzamen en eigen geld te verdienen. Er is geen verdere energiecoöperatie in Ezinge, er is er wel 1 maar die is gesloten voor nieuwe leden.'

'Duidelijker aangeven wat ons te wachten staat. Nu staat er dat we mogelijk in aanmerking komen voor een warmtenet na 2030. Hiermee maak je het voor de burgers wel lastig om een goede en verstandige keuze te maken. Nu kiezen ze voor bijvoorbeeld een hybride warmtepomp of wachten tot aansluiting op het warmtenet.'

'Blijven informeren, wellicht frequentie daarvan verhogen. Daarnaast ook informatie over subsidieregelingen intensiveren. 'Niet iedereen heeft internet of huis-aan-huisbladen.'

'Ik merk dat de informatie onvoldoende bij ons aankomt. Misschien kunnen we zelf actiever zoeken naar initiatieven. Anders zou een (digitale) brief met bijvoorbeeld aankomende evenementen (zoals bijeenkomsten) ons enorm helpen.'

De gemeente faciliteert, maar zoekt nog naar de juiste rolafbakening en -invulling

Uit de online vragenlijst en de focusgroep komt naar voren dat inwoners vooral behoefte hebben aan een gemeente die naast hen gaat staan, maar niet voor hen. Gemeenten hebben vaak beelden van hoe ze het willen organiseren en betrekken daarna de inwoners. In verschillende gesprekken, maar ook in de focusgroep kwam duidelijk naar voren dat er in de gemeente Westerkwartier een sterke mentaliteit is van 'zelf doen' of 'zelfredzaam zijn'. Vanuit die hoedanigheid willen inwoners dus wel aan de slag met verduurzamen, maar wel op eigen voorwaarden. Voor zowel de gemeente als inwoners is het daarom nog zoeken naar een nieuwe rolafbakening en -invulling. Tegelijkertijd zien we in de gemeente Westerkwartier ook al veel goede voorbeelden van het andersom aanpakken. Het voedselakkoord is daarbij een goed voorbeeld. Dit initiatief is door een externe partij uitgevoerd en niet door de gemeente. Vanuit dit initiatief zijn verschillende partijen samen met inwoners van onderop ideeën gaan bedenken. De gemeente was hier een van de partijen en niet de trekkende partij. De opkomst bij bijeenkomsten waar nog niet alles is uitgeschreven door de gemeente, is doorgaans hoog, zo komt uit interviews naar voren.

Een ander goed voorbeeld van een andere aanpak, is de bottom-up-aanpak van de MOL-dorpen (beschreven in paragraaf 4.4). Hierbij is de gemeente alleen nog faciliterend op behoefte van inwoners. De dorpen organiseren zichzelf, stellen zelf een planning op en voeren het uit, maar verwachten financiële middelen evenals expertise bij het aanvraagproces. De gemeente faciliteert bij de MOL-dorpen daarom bij de bestuurlijke en inhoudelijke samenwerking, de projectaanvraag en de financiële verantwoording.

Opvallend is dat in de focusgroep, maar ook in de online vragenlijst door meerdere inwoners is opgemerkt dat de energietransitie veel aandacht krijgt binnen de verduurzamingsopgave, maar dat veel andere onderwerpen, zoals natuur-inclusief en circulair, nu pas op gang komen. De gemeente zou deze andere deelonderwerpen de komende jaren meer aandacht moeten schenken, vinden inwoners.

Daarbij verwachten zij niet direct dat de gemeente met maatregelen of subsidies komt, maar vooral dat de andere onderwerpen ook op de agenda (en het podium) komen te staan. Ten slotte is meegegeven door inwoners dat er nog winst valt te behalen door de gemeente door vaker de dorpen en wijken in te gaan; dat wil zeggen inzetten op persoonlijke benadering. De afstand tussen de gemeente en het dorpsleven is in sommige kernen nog (te) groot om elkaar te kunnen versterken in de verduurzamingsopgave.

Citaten inwoners over het betrekken van inwoners:

'Ik zie veel hierover op social media voorbij komen. Volgens mij is het vooral zaak de juiste inwoners te bereiken door ze op te zoeken in sociale huurhuizen. 'Ga bijvoorbeeld eens met een soort van camper in zo'n wijk staan.'

'Duurzaam is ook groot groen in de dorpen. Daar zou ook meer aandacht voor moeten zijn. Het aantal bomen in de wijken wordt steeds kleiner.'

'Meer bekendheid geven, via persoonlijke benadering. Wij wonen in het buitengebied en ontvangen bijna nooit de huis-aan-huisbladen, et cetera. Meer afstemmen op de verschillende woningsoorten die er zijn. Ik vind de veelheid aan subsidies en loketten maar verwarrend, waar moet ik zijn.'

'Meer informatie bij de inwoners zelf brengen. Nu moeten we het krantje waarin de gemeente nieuws geeft, zelf ophalen. Als ze nu via actieve app berichtjes of info's via mail meer de bewoners kunnen informeren. Nu weten wij echt niets van de gemeente. Alles moeten we zelf ophalen en zoeken. Als je een drukke baan hebt en een druk gezin, heb je daar geen tijd voor. Dit geldt voor duurzaamheid, maar ook voor andere gemeentelijke onderwerpen die voor de inwoners van belang zijn.'

H7 | Resultaten

In dit hoofdstuk beschrijven we in paragraaf 7.1 eerst in hoeverre de doelstellingen en de beoogde resultaten worden behaald op globaal niveau. In paragraaf 7.2 gaan we nader in op de maatregelen (producten en diensten) die de gemeente aanbiedt en in hoeverre inwoners daar gebruik van maken, al dan niet tevreden zijn.

10. Zijn de getroffen lokale projecten en lokale maatregelen in het uitvoeringsprogramma doelmatig en doeltreffend? Wordt het beschikbare budget doelmatig besteed?
11. Leiden de maatregelen er daadwerkelijk toe dat inwoners doeltreffend worden ondersteund?

De belangrijkste bevindingen in dit hoofdstuk zijn:

- De jaarplannen en de jaarlijkse evaluaties hiervan geven, op het niveau van de activiteiten, inzicht in doeltreffendheid, niet in doelmatigheid. Duidelijk wordt in hoeverre activiteiten zijn uitgevoerd en of deze het gewenste effect hebben gehad.
- Er zijn aanvullende financiële middelen voor uitvoeringscapaciteit nodig. De gemeente krijgt te maken met een tekort aan capaciteit in de uitvoering en staat voor de opgave om ofwel meer capaciteit aan te trekken ofwel de uitvoering anders (bijvoorbeeld met behulp van inwoners) in te richten.
- De financiële ontwikkeling in jaarstukken is enkel op programmaniveau weergegeven. Daarmee bieden deze stukken geen grip op de besteding van middelen op het niveau van de speerpunten of onderliggende activiteiten.
- Veel maatregelen focussen nog op woningeigenaren, al neemt de gemeente wel steeds meer initiatief om via bepaalde acties ook huurders en inwoners met een kleinere beurs te helpen in het verduurzamen van hun woning.
- Beperkte capaciteit bemoeilijkt de uitvoering. Door de beperkte uitvoeringscapaciteit wordt er momenteel gefocust op een aantal kernen. Een deel van de kernen voelt zich op dit moment minder betrokken bij de plannen van de gemeente omdat het zich buiten hun gezichtsveld voltrekt.
- Van de producten en diensten van de gemeente wordt op dit moment nog weinig gebruikgemaakt. Veel inwoners zijn onbekend met de regelingen of denken dat het niet van toepassing is op hun woning.¹⁹
- Er is veel tevredenheid over het effect van de regelingen. Opvallend is wel dat de informatieavonden, de warmtescans en de energiecoach - dus de diensten aan de voorlichtende kant - het minst hebben geholpen volgens inwoners.

7.1 Zijn de getroffen lokale projecten en lokale maatregelen in het uitvoeringsprogramma doelmatig en doeltreffend? Wordt het beschikbare budget doelmatig besteed?

In het duurzaamheidsbeleid 2020-2025 van de gemeente Westerkwartier is het budget opgenomen in een tabel. Deze is uitgesplitst naar de volgende onderdelen:

---

¹⁹ In bijlage 7 is een overzicht opgenomen van het daadwerkelijk gebruik van de verschillende regelingen.

Tabel 1 Begroting 2020-2022

	2020	2021	2022
Beleidsontwikkeling	€ 24.200	€ 5.000	€ 5.000
Onderzoeken	€ 45.000	€ 20.000	€ 20.000
Ondersteunen	€ 55.000	€ 55.000	€ 55.000
Uitvoering projecten	€ 70.000	€ 120.000	€ 170.000
Totaal	€ 194.200	€ 200.000	€ 250.000
Planologische inpassing zonneparken	€ 25.000	-	-
Voorlichting	€ 50.000	€ 50.000	€ 100.000
Financieel begeleiden van groepen van inwoners bij verduurzaming	€ 50.000	€ 150.000	€ 150.000
Participatieplatform	€ 25.000	€ 5.000	€ 5.000
Totaal	€ 75.000	€ 205.000	€ 255.000

* Opgenomen vanaf 2020 omdat er geen begroting over 2019 beschikbaar is gesteld. De ombuigingen uit 2020 zijn niet in dit overzicht verwerkt, deze gegevens zijn niet aan BMC verstrekt.

Op hoofdlijnen is aangegeven aan welke subonderdelen de middelen worden besteed, dat is gedaan middels een kruisje: er is dus geen budget per subonderdeel bepaald.²⁰ Op basis van deze indeling kan geen uitspraak worden gedaan over de mate waarin budgetten doelmatig zijn besteed.

Jaarlijkse evaluaties geven inzicht in doeltreffendheid, niet in doelmatigheid

Over de onderzoeksperiode, 2019-2022, heeft de gemeente ieder jaar een evaluatie uitgevoerd op het Jaarplan Duurzaamheid Westerkwartier. In dat evaluatiedocument wordt, aan de hand van de zeventien speerpunten, aangegeven welke acties zijn afgerond en met welke ambities uit lopende beleidsnota's deze samenhangen. Per onderdeel is kort beschreven welke activiteit is uitgevoerd en vervolgens welk resultaat of effect is bereikt. Door middel van een kleurcode wordt inzichtelijk gemaakt wat de status is:

- Groen = deze actie is afgerond, een voldoende resultaat is geboekt.
- Oranje = deze actie is in gang gezet, maar wacht nog op een resultaat, of kent een ander resultaat dan vooraf verwacht.
- Rood = Deze actie is (nog) niet van de grond gekomen.

Aangegeven wordt wanneer gestart is met de uitvoering van verschillende activiteiten en wanneer deze gereed zijn. Wanneer projecten oranje of rood scoren wordt duidelijk uitgelegd waarom dat zo is. Ten aanzien van de activiteit Vervolgronde Energy Challenges (2020) wordt bijvoorbeeld gezegd dat door de coronacrisis een nieuwe ronde van Energy Challenges niet van de grond is gekomen. Op een later moment wordt opnieuw bekeken of het mogelijk is om met schooljeugd aan de slag te gaan met energiebesparing in hun eigen schoolgebouw. Deze actie kleurt in de evaluatie 2020-2021 rood.

²⁰ Duurzaamheidsbeleid 2020-2025 gemeente Westerkwartier pagina 38 en 39.

Aan deze evaluaties zijn geen financiële gegevens verbonden; het is hierin dus onduidelijk in hoeverre de maatregelen doelmatig zijn uitgevoerd. Wel is te zien dat de daadwerkelijke effecten van het duurzaamheidsbeleid over het algemeen in lijn liggen met de gestelde doelen en resultaten. Er zijn dan ook weinig activiteiten oranje of rood gekleurd over de jaren 2019-2022.

De evaluaties op de jaarplannen kennen dezelfde indeling als de jaarplannen zelf. In de jaarplannen wordt dus ook niet structureel aangegeven wat de beschikbare budgetten zijn per activiteit of per overkoepelend speerpunt.

Financiële ontwikkeling in jaarstukken enkel op programmaniveau

Met de jaarstukken legt het college verantwoording af aan de gemeenteraad over het gevoerde financiële beheer en de uitvoering van het beleid. Dat doen zij op het niveau van programma's. Het thema duurzaamheid valt onder programma 7 Volksgezondheid en milieu en zit met name in paragraaf 7.4 Milieu en Klimaat. Hierin wordt eerst een kwalitatieve uitleg gegeven over wat de gemeente over dat jaar had willen bereiken en wat er is gerealiseerd. Wel maakt de gemeente gebruik van financiële dekkingplannen waarin de toedeling van de middelen naar activiteiten wordt beschreven. Voor dit onderzoek zijn die plannen niet ter beschikking gesteld.

In 2019 en 2020 kent het programma een negatief resultaat van ruim € 800.000. In boekjaar 2021 heeft het programma per saldo een voordeel van € 661.000. Omdat deze cijfers over het programma als geheel gaan, is het onduidelijk hoe 7.4 Milieu en Klimaat in financieel opzicht heeft gepresteerd. Ook op basis van deze stukken is het dus onduidelijk in hoeverre de maatregelen doelmatig zijn uitgevoerd en of de kosten voor de uitvoering binnen de gestelde kaders van de gemeenteraad blijven.

Aanvullende financiële middelen voor uitvoeringscapaciteit is nodig

Uit de interviews blijkt dat het toevoegen van middelen door het college aan het uitvoeringsprogramma duurzaamheid met name bestemd waren voor de inzet van extra personeel. De bestuurlijke wens is uitgesproken om op grotere schaal inwoners te mobiliseren voor de uitvoering van het programma. Uit de ambtelijke organisatie klinkt ook een tegengeluid: in de periode 2019-2022 is gewerkt vanuit de staande formatie, waarbij er zoveel mogelijk is geprobeerd om de middelen bij inwoners te krijgen en/of deze in te zetten als cofinanciering voor het binnenhalen voor rijkssubsidies.

In alle gemeenschappen zou iets moeten ontstaan wat zelf ingeregeld wordt. De MOL-dorpen zijn bijvoorbeeld schaalbaar mits er rijksmiddelen per huishouden bij komen. Als Westerkwartier € 6.500 per woning vanuit rijksmiddelen ontvangt, dan is het ook financieel haalbaar om het gemeentebreed uit te rollen. De financieringsstromen moeten echt helder zijn, het moet niet alleen haalbaar zijn voor huishoudens die het al zelf kunnen. Soms moeten ook derden investeringen doen. Een voorbeeld is het fonds van de provincie Groningen (voor dorpshuizen en maatschappelijke organisaties).

7.2 Leiden de maatregelen er daadwerkelijk toe dat inwoners doeltreffend worden ondersteund?

In de jaarplannen duurzaamheid en evaluaties hiervan is een overzicht te zien van speerpunten uit het Duurzaamheidsbeleid 2020-2025 (zie paragraaf 4.1 en 6.1). Per speerpunt staat vermeld welke acties worden uitgevoerd. Geplande acties hebben betrekking op de stimulerende, faciliterende rol die de gemeente wenst te vervullen ten aanzien van duurzaamheid. Daarnaast zijn acties geformuleerd voor verduurzamen van de gemeentelijke organisatie (dit gaat om de voorbeeldfunctie van de gemeente). Per actiepoint staat vermeld wat het beoogde resultaat en de looptijd is (zie paragraaf 8.1 voor een nadere beschrijving).

Het voert te ver om alle 91 acties en maatregelen te analyseren, daarom gaan we in deze paragraaf met name in op de zaken die in de interviews zijn genoemd en de wijze waarop de gemeente de maatregelen inzet. Om vervolgens in te gaan op de concrete diensten en producten die de gemeente aanbiedt om inwoners te ondersteunen in het verduurzamen van hun woon- en leefomgeving.

Veel maatregelen focussen (nog) op woningeigenaren

In veel interviews, maar ook in de focusgroep is aangegeven dat bepaalde groepen, zoals jongeren, stathouders en (sociale) huurders, minder in beeld zijn als het gaat om verduurzaming. Deze doelgroepen hebben aan de ene kant minder middelen om te verduurzamen, maar zijn ook lastiger te bereiken. Daarom is er door meerdere respondenten gepleit om tot een doelgroepgericht aanpak te komen, ook in de communicatie. In bijlage 5 is, op basis van de enquêteresultaten, voor de tien grootste kernen per type woning uitgesplitst hoeveel woningen er per bouwjaar zijn. Veel inwoners hebben momenteel financiële uitdagingen waardoor het investeren in verduurzamen economisch interessant lijkt. Toch is het lang niet altijd zo dat een investering in verduurzaming snel is terug te verdienen. Het wordt er niet altijd goedkoper en zeker niet gemakkelijker op in de toekomst. Ook op dat vlak heeft de gemeente een taak om inwoners goed voor te lichten. Daarnaast dient de gemeente de mensen met een minimuminkomen te ondersteunen.

De stimuleringsmogelijkheden vanuit de overheid (dus vanuit het Rijk, maar ook vanuit de gemeente) zijn vooral gericht op woningeigenaren. Twee jaar geleden is Westerkwartier vanuit de 'bewust wonen weken' gestart met het uitdelen van duurzaamheidsproducten voor huurders. Ook de zonnecarport is een initiatief om huurders (en minima) de kans te geven om mee te doen aan de verduurzamingsopgave. Als onderdeel van de jaarlijkse Wold en Waard themabijeenkomsten was dit jaar het thema verduurzaming. Als gevolg daarvan heeft iedere huurder van Wold en Waard een brief gekregen over wanneer de woning verduurzaamd wordt. De huurders worden goed meegenomen door Wold en Waard in de informatievoorziening. De uitvoeringstermijn van de verduurzaming blijft een struikelblok, want niet iedereen kan tegelijkertijd, waardoor sommige huurders jaren moeten wachten. De laatste groep huurders ontvangt pas na 2027 verduurzamingsmaatregelen in hun woning. Een deel van deze huurders die pas laat aan de beurt zijn, zitten ondertussen met hoge (energie)lasten. Het is voor huurders niet altijd even duidelijk welke mogelijkheden en regelingen ook voor hen als doelgroep van toepassing zijn en welke alleen voor kopers beschikbaar zijn.

Dat neemt niet weg dat de gemeente ook voor inwoners met een kleinere beurs of een huurwoning initiatieven heeft genomen. Op dit moment loopt er een actie genaamd 'Kadokaart REL'. In deze actie zijn 1.000 vouchers ter waarde van 550 euro beschikbaar voor energiezuinig witgoed, waarvan er ongeveer 800 van zijn verzilverd. De actie is bedoeld voor mensen met een laag inkomen of die door de gestegen energieprijzen moeite hebben om rond te komen. Dankzij deze actie kunnen zij oude, energieslurpende apparaten vervangen door een nieuw apparaat. De actie wordt dan ook positief ontvangen door bewoners, die het goed kunnen gebruiken.

Om aandacht te schenken aan de collectieve inkoopacties zijn er 'REL-webinars' gehouden; één voor zonnepanelen en één voor isolatie. Aan deze webinars namen 500 inwoners deel. Dit resulteerde uiteindelijk in 106 aanmeldingen voor de isolatieactie en 183 voor de zonnepanelenactie.

Beperkte capaciteit bemoeilijkt de uitvoering

De gemeente Westerkwartier kenmerkt zich als een lerende organisatie die openstaat voor initiatieven van onderop. Ook kent de gemeente Westerkwartier geen grote tegenkrachten als het gaat om verduurzamen. Er is kortom veel draagvlak en acceptatie voor initiatieven bij zowel de gemeente als bij de inwoners. Dit wordt ook door alle ketenpartners beaamd. Wel geven veel respondenten aan dat de gemeente nog zoekende is om inwoners te betrekken bij de uitvoering.

De gemeente staat aan de vooravond van een majeure operatie. Alle op papier goed uitgewerkte plannen moeten de komende jaren in praktijk worden gebracht. Op dit moment heeft de gemeente daarvoor niet de benodigde capaciteit in huis.²¹ De gemeente Westerkwartier kent 30.000 huizen (en 41 kernen) die allemaal voor 2050 van het gas af moeten. Gezien de grootte van de opgave en de beperkte uitvoeringscapaciteit wordt er momenteel gefocust op een aantal kernen. En daar wringt de schoen.

Want naast capaciteit, speelt ook benadering van inwoners een rol. Een deel van de kernen voelt zich op dit moment minder betrokken bij de plannen van de gemeente omdat het zich buiten hun gezichtsveld voltrekt, zo bleek uit de enquête en uit de focusgroep. Dit geldt dus niet alleen voor bepaalde doelgroepen zoals net beschreven, maar ook voor bepaalde kernen en ook voor inwoners in het buitengebied. Uit de focusgroep komt naar voren dat inwoners niet snel naar inlooptmogelijkheden komen wanneer dit in een andere kern plaatsvindt.

Toch zijn er ook genoeg voorbeelden waarin de gemeente nu al kiest voor een alternatieve of innovatieve benadering. De warmtescan is hier een goed voorbeeld van. Meestal worden er acties georganiseerd waarvoor inwoners zich kunnen aanmelden. Bij de warmtescan is om praktische redenen een omgekeerde werkwijze gehanteerd; inwoners deden automatisch mee en moesten zich anders afmelden. In totaal had de gemeente 1.060 woningen geselecteerd voor deze actie. Slechts twee inwoners hebben zich afgemeld. Naar aanleiding van de warmtescans zijn twee bewonersavonden georganiseerd waar in totaal zo'n 70 inwoners op af zijn gekomen met vragen over de warmtebeelden van hun woningen. Veel inwoners waren positief over het feit dat de gemeente deze actie uitvoerde. Naar aanleiding van deze warmtescans is in één wijk een bewonersinitiatief ontstaan om collectief de woningen te gaan verduurzamen.

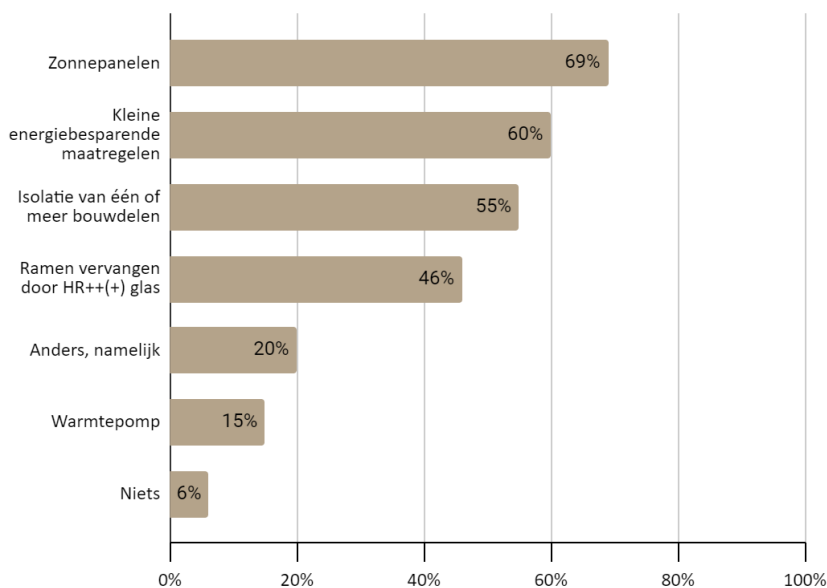
Producten en diensten van de gemeente worden door een beperkte groep gebruikt

In de online vragenlijst en de focusgroep zijn we tijdens het onderzoek nader ingegaan op wat inwoners zelf hebben gedaan om te verduurzamen en welke diensten en producten van de gemeente ze hebben gebruikt. Als eerste is gevraagd wat inwoners zelf hebben gedaan (figuur 10). Daarbij is door inwoners verreweg het meest geïnvesteerd in zonnepanelen, gevolgd door kleine besparingen en isoleren op bepaalde onderdelen van de woning. Slechts 15% van de respondenten maakt gebruik van een warmtepomp.

---

²¹ De reeds toegekende middelen uit de regeling 'capaciteit decentrale overheden voor klimaat- en energiebeleid' (CDOKE) helpen de gemeente Westerkwartier bij de uitvoering van de duurzaamheidsplannen.

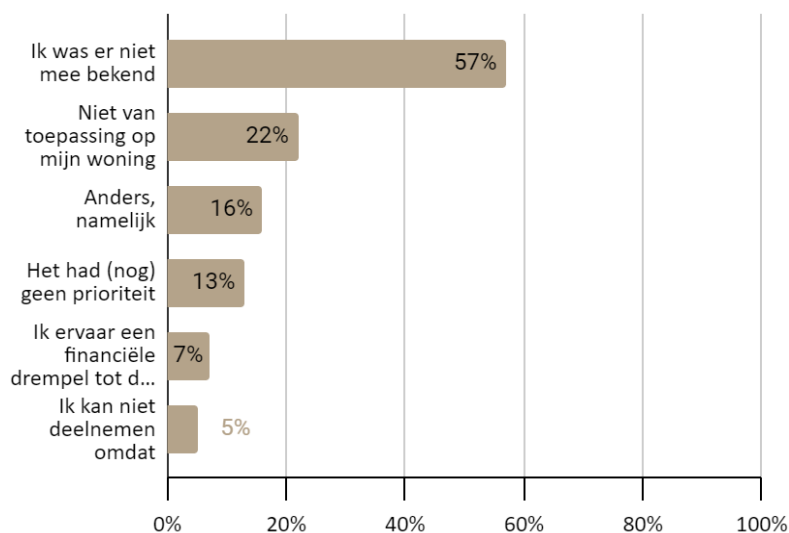
Figuur 10 Zelf gedaan om te verduurzamen

Daarna wordt gevraagd of inwoners gebruik hebben gemaakt van de diensten en producten die de gemeente aanbiedt (zie paragraaf 6.1). Meer dan de helft (57%) van de respondenten heeft hier om uiteenlopende redenen geen gebruik van gemaakt. Respondenten hebben het meest gebruikgemaakt van de Kadokaart REL (22%), gevolgd door informatieavonden (10%).

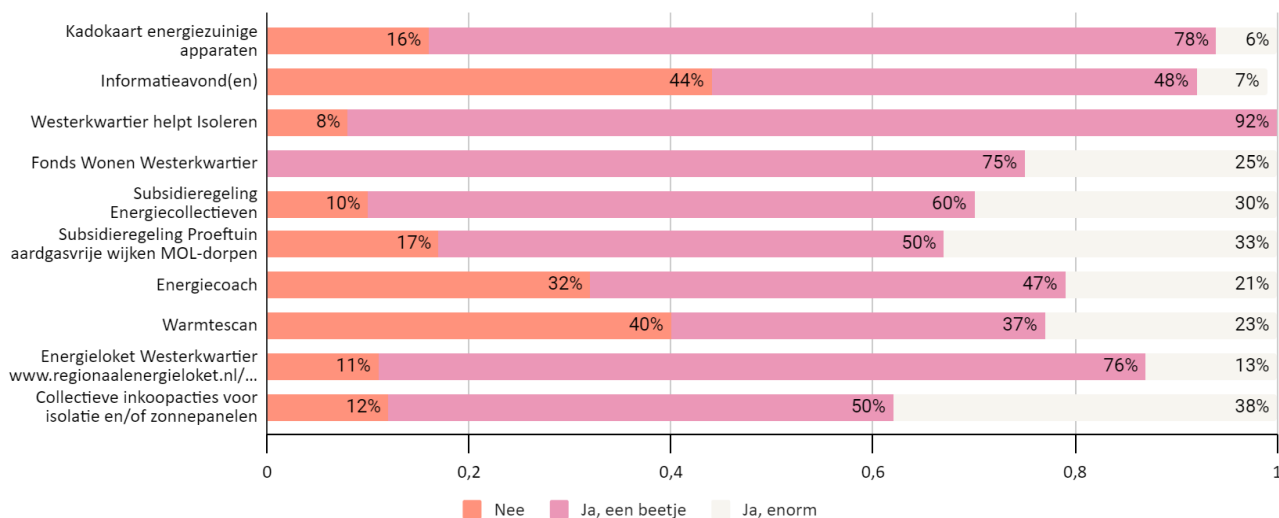
Vervolgens is gevraagd waarom inwoners geen gebruik hebben gemaakt van de diensten en producten. 57% van de respondenten (die aangaven geen gebruikgemaakt te hebben) wist niet van het bestaan van de regelingen af. Ongeveer een vijfde van de respondenten geeft aan dat het niet van toepassing is op hun woning. Bij de categorie 'anders, namelijk' is door respondenten veelal aangegeven dat zij een huurwoning hebben en grotendeels afhankelijk zijn van de verhuurder.

Figuur 11 Gebruikgemaakt van diensten/producten van de gemeente

Ten slotte is gevraagd in hoeverre de maatregelen hebben geholpen. Hierbij zien we een sterk wisselend beeld. De collectieve inkoopacties voor isolatie en/of zonnepanelen hielpen volgens de respondenten het meest. Fonds Wonen Westerkwartier hielp voor alle gebruikers een beetje. Opvallend is dat de informatieavonden, de warmtescans en de energiecoach - dus de voorlichtende kant - het minst hebben geholpen volgens inwoners.

Figuur 12 In hoeverre heeft het geholpen bij de verduurzaming van de woning?

Citaten inwoners over de doeltreffendheid van de maatregelen:

'Er zijn veel regelingen die niet zijn gericht op de groep oudere woningen. Isolatie, et cetera is daar niet voldoende en collectief inkopen is al helemaal niet zinvol. Er zijn voldoende mogelijkheden voor collectieve acties, maar er is behoefte aan maatwerk voor de oudere woningen.'

'Particuliere verhuurders stimuleren om bijvoorbeeld elektrisch te koken, inductie et cetera en om meer zonnepanelen te installeren. Regentonnen beschikbaar te stellen en eventueel te installeren.'

'Ook mensen die in een huurwoning wonen die vanuit de woningbouw, die de komende jaren nog niet aan de beurt is voor renovatie, ondersteunen in mogelijkheden die er wel zijn in verduurzaming.'

'Meer communicatie richting inwoners. Met name van belang voor inwoners die zelf niet zo makkelijk hun huis kunnen verduurzamen.'

H8 | Evaluatie en verantwoording

In dit hoofdstuk beschrijven we op welke wijze verantwoording wordt afgelegd door het college (via monitoring), dat wil zeggen, wat er wordt teruggekoppeld aan de raad en of de raad zijn rol ook kan vervullen met de aangeleverde informatie. Ook gaan we in op de vraag hoe de gemeenteraad kan (bij)sturen en controleren. Welke instrumenten en overleggen zijn hiervoor en in hoeverre heeft de raad hier ook gebruik van gemaakt?²²

12. Is de gemeenteraad voldoende geïnformeerd over de voortgang en kan de gemeenteraad tijdig bijsturen?

13. In hoeverre heeft de raad invulling gegeven aan zijn kaderstellende en controlerende taak?

De belangrijkste bevindingen in dit hoofdstuk zijn:

- Als het gaat om de kaderstellende en controlerende rol, dan wordt de raad met de jaarplannen en evaluaties voldoende gefaciliteerd vanuit de P&C-cyclus om te kunnen bijsturen. Er is sprake van een adequate informatievoorziening waarmee de voortgang van de uitvoering goed valt te volgen.
- Vanuit de raad is wel aangegeven dat er nagedacht kan worden over extra controlemomenten (in de vorm van thematische bijeenkomsten) en dashboards. Als de omvang van de opgave groeit, dan moet de informatievoorziening en met name de wijze waarop, daar ook op afgestemd worden.
- Er is weinig gebruikgemaakt van de geijkte (bij)sturingsinstrumenten. Uit de gesprekken, waaronder die met de raad, blijkt dat raadsleden door de adequate informatievoorziening zich ook niet genoodzaakt hebben gevoeld om instrumenten in te zetten.
- De raad pakt zijn rol als kadersteller en controleur wel, maar voelt zich nog niet volledig geëquipeerd in die rol. Om goed te kunnen kader stellen en controleren is meer kennis en expertise nodig van het thema, dat niet alleen complex is, maar ook aan veel verandering onderhevig is.

8.1 Is de gemeenteraad voldoende geïnformeerd over de voortgang en kan de gemeenteraad tijdig bijsturen?

Hier wordt beschreven welke informatie wordt gedeeld met de gemeenteraad en in hoeverre er een systematiek is om de gemeenteraad te informeren over ontwikkelingen op het gebied van verduurzaming.

De raad wordt met de jaarplannen en de evaluaties hiervan voldoende gefaciliteerd om te kunnen (bij)sturen

In de P&C-cyclus legt het college verantwoording af over het gevoerde beleid. Deze agenda bepaalt in hoge mate de inhoud van de verschillende documenten die onderdeel uitmaken van de jaarlijkse begrotingscyclus: de programmabegroting, de perspectiefnota, de najaarsrapportage en de jaarstukken. Voor het controleren of het beleid zich verder ontwikkelt volgens de principes van de gestelde kaders, heeft de gemeenteraad van Westerkwartier de volgende stukken ontvangen:

---

²² In de periode 2019-2022 zijn veel raadsactiviteiten georganiseerd. Echter heeft BMC niet de beschikking gehad over een volledig overzicht van deze activiteiten en de door de raad ingezette instrumenten.

- Generiek via de P&C-cyclus per jaar:
  - Programmabegroting
  - Jaarprogramma duurzaamheid
  - Evaluatie jaarplan duurzaamheid
  - Jaarverslag
  - Accountantsverslag
- Visie en beleidsdocumenten in de afgelopen raadsperiode:²³
  - Duurzaamheidsbeleid 2020-2025
  - Visie hernieuwbare Elektriciteit (2020)
  - Transitievisie Warmte gemeente Westerkwartier (2021)
  - RES 1.0 Groningen (2021)
  - Inkoop- en aanbestedingsbeleid gemeente Westerkwartier (2019)

Verantwoording over de uitvoering van beleid dat onder verduurzaming valt, gebeurt in de eerste plaats aan de hand van jaarplannen en jaarlijkse evaluaties van het duurzaamheidsbeleid. Hierin staat wat er gedaan is op het gebied van verduurzaming en waar speerpunten liggen in de uitvoering. Anno 2023 zijn er zeventien speerpunten (opgesomd in hoofdstuk 4). Per speerpunt zijn er acties benoemd voor dat jaar. Hierbij wordt het betrokken team, maar ook het gewenste resultaat en de planning hiervoor benoemd. De gewenste resultaten zijn grotendeels meetbaar en concreet. Het voert te ver om alle zeventien speerpunten en acties te benoemen; te meer omdat sommige punten nog wel acties hebben. Wel is het goed om een illustratie te geven. Als het gaat om het eerste speerpunt 'Toekomstbestendige woonsituatie' dan zijn bijvoorbeeld de volgende acties en resultaten benoemd.

Tabel 2 Voorbeeld speerpunt duurzaamheid

Toekomstbestendige woonsituatie	
Actie	Resultaat
Continueren en vernieuwen Energieloket Westerkwartier	Via het Regionaal Energieloket hebben we naast particulieren ook bedrijven geholpen en informatievoorziening over erfgoed uitgebreid. Dit gebeurt in samenwerking met het Regionaal Energieloket en het Erfgoedloket Groningen.
Uitvoeren project Junior Energiecoach	Vijftig nieuwe gezinnen hebben meegedaan aan de vervolgronde van het project Junior Energiecoach.
Voorlichting kerkgebouwen, monumenten en karakteristieke panden	Voor deze eigenaren van kerken, monumenten en karakteristieke panden is voorlichting gegeven over verduurzamingsmogelijkheden. We leggen de koppeling met het erfgoedloket.
Opleiden en beschikbaar stellen energiecoaches	Dit gebeurt in samenwerking met GrEK en het Regionaal Energieloket. Wij leggen de relatie met de promotie en de inzet van het Fonds Wonen Westerkwartier en de meerjarige energiebesparingscampagne Doen Wat Kan.

²³ Een compleet overzicht van de gedeelde informatie per jaar is te vinden in bijlage 2.

Daarnaast vindt er verantwoording plaats via de jaarrekening en de begroting van de gemeente. Waar de jaarplannen heel concreet zijn en waaruit goed de voortgang valt te monitoren, zien we dat niet direct terug in de programmabegroting en jaarrekening. Duurzaamheid is daar geen apart onderwerp, maar komt wel terug bij de andere deelonderwerpen.

Als het gaat om de kaderstellende en controlerende rol, dan wordt de raad met de jaarplannen en evaluaties voldoende gefaciliteerd vanuit de P&C-cyclus om te kunnen bijsturen. Dit alles maakt dat de voortgang voor de raad goed is te volgen.

Aanvullende raadsinformatie

Naast de informatie vanuit de P&C-cyclus ontvangt de raad ook regelmatig nieuwsbrieven over de voortgang en bepaalde ontwikkelingen, zoals blijkt uit onderstaand overzicht:

- Raadsbrief - Jaarplan duurzaamheid 2019 en Duurzaamheidsbeleid 2020-2025 (8 april 2019)
- Raadsbrief - Jaarplan duurzaamheid 2021-2022 (3 mei 2021)
- Raadsbrief - Laadvisie en plaatsingsbeleid gemeente Westerkwartier (9 maart 2022)
- Raadsbrief - Beantwoording vragen jaarplan duurzaamheid 2022-2023 (12 september 2022)
- Raadsbrief - Aanpak energiearmoede gemeente Westerkwartier (20 september 2022)
- Raadsbrief - Bestuurdersbrief start verkenning 380 kv hoogspanningsverbinding Vierverlaten - Ens (6 december 2022)

Er is sprake van een adequate informatievoorziening

In het gesprek met de raad is aangegeven dat de raad tevreden is met de huidige informatievoorziening. Ook de wijze waarop de informatie wordt behandeld, is adequaat. Er zijn regelmatig (thematische) bijeenkomsten waarin de raad in staat wordt gesteld om kaders te formuleren (zoals reeds beschreven in paragraaf 4.3). Een voorbeeld hiervan is de totstandkoming van de Woonvisie. Hiervoor is een raadsessie gehouden voorafgaand aan de visievorming om de wensen van de raad op te halen. De raad wordt ook voor bijeenkomsten en initiatieven van inwoners uitgenodigd. Vanuit de raad is wel aangegeven dat er nagedacht zou kunnen worden over extra controlemomenten (in de vorm van thematische bijeenkomsten) en dashboards. Het mag op dat vlak wel wat aantrekkelijker, bijvoorbeeld door de raad via filmpjes of infographics. Als de omvang van de opgave groeit, dan moet de informatievoorziening en met name de wijze waarop, daar ook op afgestemd worden. Vanuit de organisatie is eveneens aangegeven dat zij graag in gesprek gaan met de raad over de wijze van informeren.

8.2 In hoeverre heeft de raad invulling gegeven aan zijn kaderstellende en controlerende taak?

Uit het onderzoek komt naar voren dat de betrokkenheid van de raad groot is. In gesprekken met de organisatie is aangegeven dat de raad duidelijke kaders stelt en constructief controleert. Het team Duurzaamheid kan dan ook goed uit de voeten met deze kaders. Er zijn verschillende sporen ontwikkeld waarin staat waar en wanneer de raad input kan leveren. Er is politiek gezien breed draagvlak voor de aanpak die er nu ligt; de beleid- en visiestukken die ingaan op verduurzaming zijn unaniem vastgesteld.

De geijkte sturingsinstrumenten worden beperkt ingezet

Raadsleden hebben diverse instrumenten waarmee ze opdrachten kunnen geven (motie) of wijzigingen kunnen aanbrengen in het ontwerpbesluit (amendement). Uit de documentenstudie komt naar voren dat er op het gebied van duurzaamheid de afgelopen jaren weinig moties en amendementen zijn ingediend.

Alleen in 2020 zijn er een viertal moties ingediend, waarbij drie van de vier zijn ingediend bij de visie hernieuwbare elektriciteit. In tabel 3 zijn alle aangenomen moties en amendementen weergegeven.

Tabel 3 Aangenomen moties en amendementen met betrekking tot klimaat (en aanpalende zaken)²⁴

Jaar	Moties	Amendementen
2019	<ul style="list-style-type: none"> • Geen 	<ul style="list-style-type: none"> • Geen
2020	<ul style="list-style-type: none"> • Geef Duurzaamheid de Ruimte • Inwoners initiatieven zonnevelden • Onderzoek extra grootschalig zon • Zon voor wind 	<ul style="list-style-type: none"> • Geen
2021	<ul style="list-style-type: none"> • Geen 	<ul style="list-style-type: none"> • Transitievisie Warmte
2022	<ul style="list-style-type: none"> • Geen 	<ul style="list-style-type: none"> • Geen

Naast het indienen van moties en amendementen kan de raad ook schriftelijke vragen stellen, of zelf discussienotities opstellen en indienen. Hiervan heeft de raad de afgelopen jaren ook beperkt gebruikgemaakt:

- Technische vragen van GroenLinks omtrent de behandeling van RES 1.0 (datum onbekend)
- Technische vraag GroenLinks over hernieuwbare energieprojecten (datum onbekend)

Er is al met al weinig gebruikgemaakt van de geijkte (bij)sturingsinstrumenten. Uit de gesprekken, waaronder die met de raad, blijkt dat raadsleden zich door de adequate informatievoorziening ook niet genoodzaakt hebben gevoeld om instrumenten in te zetten. Wel is in de interviews aangegeven dat raadsleden, om goed te kunnen kader stellen en controleren in de toekomst, meer kennis en expertise nodig hebben - en daarover graag in gesprek gaan met de organisatie, ketenpartners en experts. Bijvoorbeeld tijdens informele raadsactiviteiten en expertsessies. Hierbij is er vooral behoefte om in te gaan op een meer integraal beleid en de daarbij behorende kaders en doelen.

²⁴ Dit onderzoek is een momentopname. Tijdens de uitvoering van het onderzoek is geen compleet overzicht van de ingezette politieke instrumenten aan BMC beschikbaar gesteld. Daarmee is het opgenomen overzicht incompleet.

Bijlage 1 | Normenkader

Onderzoeksvraag	Norm
Beleid	
1. Welk beleid heeft de gemeente Westerkwartier ten aanzien van de verduurzaming van de woon- en leefomgeving?	<ul style="list-style-type: none"> Het beleidskader is vastgesteld en actueel. De beoogde maatschappelijke effecten zijn expliciet benoemd. De doelen zijn benoemd en SMART geformuleerd.
2. Is de inwonersparticipatie als het gaat om verduurzaming van de woon- en leefomgeving beleidsmatig vastgelegd en zo ja, op welke wijze? <ol style="list-style-type: none"> Hoe is dit voor eigenaren van koopwoningen? Hoe is dit voor particuliere huurders? Hoe is dit voor inwoners met sociale huurwoningen? 	<ul style="list-style-type: none"> Er is een heldere beleidsvisie op participatie van inwoners op het gebied van verduurzaming van de woon- en leefomgeving. Er is expliciet vastgelegd hoe de gemeente Westerkwartier omgaat met inwonersparticipatie rondom de verduurzaming van de woon- en leefomgeving voor de (doel)groepen eigenaren van koopwoningen, particuliere huurders en bewoners van sociale huurwoningen.
3. In hoeverre is het beleid verbonden met en ingebed in andere beleidsvelden (in hoeverre is het integraal vormgegeven)?	<ul style="list-style-type: none"> Relaties met andere beleidsterreinen zijn expliciet benoemd en duidelijk gemaakt. In andere beleidsterreinen zijn relaties met het duurzaamheidsbeleid expliciet benoemd en duidelijk gemaakt.
4. Zijn inwoners tijdig en effectief betrokken? Welke invloed heeft het participatieproces op het beleid en het uitvoeringsprogramma?	<ul style="list-style-type: none"> Uit de enquête en de focusgroep blijkt dat inwoners tijdig en effectief zijn betrokken. Het participatieproces is (intern/met stakeholders) besproken/geëvalueerd.
Organisatie	
5. Hoe is de organisatie toegerust op de uitvoering van de energietransitie (in middelen, capaciteit, kennis en vaardigheden)?	<ul style="list-style-type: none"> Er is een overzicht van de taken, rollen en verantwoordelijkheden en deze zijn duidelijk bekend in de organisatie.
6. Is er sprake van voldoende afstemming met andere delen van het duurzaamheidsbeleid en het sociaal domein: de aanpak van de energiearmoede?	<ul style="list-style-type: none"> Andere beleidsterreinen zijn op de hoogte van de ontwikkelingen op het gebied van verduurzaming van de woon- en leefomgeving van inwoners. Andere beleidsterreinen zijn actief betrokken bij de ontwikkelingen op het gebied van verduurzaming van de woon- en leefomgeving van inwoners. De gemeentelijke visie op energiearmoede is onderdeel van de aanpak rondom de verduurzaming van de woon- en leefomgeving van inwoners.

Uitvoering	
7. Welke projecten en activiteiten zijn uitgevoerd in de periode 2019-2022?	<ul style="list-style-type: none"> • Activiteiten, projecten en maatregelen die niet expliciet zijn benoemd, maar wel zijn uitgevoerd in het kader van de verduurzaming van de woon- en leefomgeving van inwoners. • Er is een overzicht van de ingezette instrumenten (financieel, juridisch, communicatie en samenwerking) in de verduurzaming van de woon- en leefomgeving van inwoners. • De gemaakte keuzes binnen het beleid zijn vastgelegd in documenten en bekend in de organisatie. • De keuzes voor het inzetten van instrumenten zijn gemotiveerd.
8. Hoe is de informatievoorziening aan de inwoners vormgegeven? Is eenduidige informatie beschikbaar en weten inwoners waar ze terecht kunnen voor advies en ondersteuning?	<ul style="list-style-type: none"> • Uit de enquête en de focusgroep komt naar voren dat inwoners de informatievoorziening als eenduidig beschouwen en dat ze weten waar ze terecht kunnen voor advies en ondersteuning. • Maatschappelijke partijen herkennen een duidelijke organisatie aan de kant van de gemeente. • De gemeente heeft een vast contactpersoon voor (en volgens) externe partijen.
9. Wat verwachten de inwoners van hun gemeente, wat zijn de behoeften en waar liggen de kansen?	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Hiervoor bestaat in beginsel geen norm, dit moet duidelijk worden in het onderzoek.</i>
Resultaten	
10. Zijn de getroffen lokale projecten en lokale maatregelen in het uitvoeringsprogramma doelmatig en doeltreffend? Wordt het beschikbare budget doelmatig besteed?	<ul style="list-style-type: none"> • Doelmatig: er is een overzicht van de totale raming en kosten beschikbaar. • Doelmatig: de kosten voor de uitvoering blijven binnen de gestelde kaders van de gemeenteraad. • Doeltreffend: de effecten van het beleid liggen in lijn met de gestelde doelen en resultaten.
11. Leiden de maatregelen er daadwerkelijk toe dat inwoners doeltreffend worden ondersteund?	<ul style="list-style-type: none"> • Doeltreffend: de resultaten van de lokale maatregelen dragen bij aan de gestelde doelen ten aanzien van de verduurzaming van de woon- en leefomgeving van inwoners. • Uit de enquête en de focusgroep blijkt dat er volgens inwoners sprake is van een doeltreffende aanpak.
Evaluatie en verantwoording	
12. Is de gemeenteraad voldoende geïnformeerd over de voortgang en kan de gemeenteraad tijdig bijsturen?	<ul style="list-style-type: none"> • De gedeelde informatie is tijdig, toegankelijk en duidelijk voor de gemeenteraad. • Het college rapporteert (via de P&C-cyclus) over de voortgang op het klimaatbeleid. • Er vindt regelmatig (tenminste iedere twee jaar) een evaluatie plaats die gedeeld wordt met de gemeenteraad.
13. In hoeverre heeft de raad invulling gegeven aan zijn kaderstellende en controlerende taak?	<ul style="list-style-type: none"> • De gemeenteraad heeft opdracht en kaders gegeven voor inwonersparticipatie rondom de verduurzaming van de woon- en leefomgeving van inwoners. • De gemeenteraad heeft gebruikgemaakt van (bij)sturingsinstrumenten zoals moties, amendementen, raadvragen, et cetera.

	<ul style="list-style-type: none"> • De gemeenteraad heeft het beleid vastgesteld voordat tot uitvoering werd overgegaan met daarin:<ul style="list-style-type: none"> ○ een opgave-/probleembeschrijving; ○ een beschrijving van de rol van de gemeente, uitgangspunten en/of strategie; ○ een beschrijving van doelstellingen en resultaten (al dan niet gekoppeld aan effectindicatoren en prestatie-indicatoren); ○ een beschrijving van de inzet van instrumenten, activiteiten en samenwerkingen; ○ een raming en inzet van middelen; ○ een beschrijving van verbinding en samenhang met ander beleid.
--	--

Bijlage 2 | Respondentenlijst

Gesprekspartners
Interne respondenten
Portefeuillehouder Duurzaamheid
Portefeuillehouder Economie en Fysiek Domein
Delegatie van de gemeenteraad
Beleidsmedewerkers duurzaamheid
Beleidsmedewerkers wonen/ruimtelijke ontwikkeling
Beleidsmedewerkers sociaal domein
Strategisch adviseur fysiek domein
Externe respondenten
Woningcorporatie Wold en Waard
Huurdersplatform Wold en Waard
Groninger Energiekoepel
Enexis
Tennet
Provincie Groningen
Gemeente Noordenveld
LTO Noord
Stichting Landgoed Nienoord
Collectief Groningen-West

Bijlage 3 | Lijst van bestudeerde documenten

Beleidsnota's

- Duurzaamheidsbeleid 2020-2025 (2020)
- Visie hernieuwbare elektriciteit (2020)
- Transitievisie Warmte gemeente Westerkwartier (2021)
- Regionale Energiestrategie (vastgesteld 2021)
- Inkoop- en aanbestedingsbeleid gemeente Westerkwartier (2019)

Strategie-en visiedocumenten

- Coalitieakkoord 2022-2026
- Bestuursakkoord 2019-2022

Actie- en uitvoeringsplannen

- Actieplan Implementeren Maatschappelijk Verantwoord Inkopen (MVI) Gemeente Westerkwartier (2019)
- Strategische inzet duurzaamheidsmiddelen; rapportage ter onderbouwing van de strategie op de in te zetten financiële middelen van ons duurzaamheidsbeleid 2020-2025 (2021)
- Proeftuin MOL-dorpen – Samenvatting (datum onbekend)
- Armoedepact Westerkwartier (2019)
- Uitvoeringsagenda Transitievisie Warmte 2021-2025 (2020)
- Provinciale handreiking locatiekeuze en ontwerp zonneparken (2018)

Jaarrekeningen en begrotingen

- Jaarrekening 2018-2021
- Begrotingen 2018-2022
- Najaarsnota 2018-2021
- Perspectiefnota 2018-2022

Informatievoorziening aan en over inwoners

- Communicatie vanuit Regionaal Energieloket 2019-2022
- Nieuwsbrieven Armoedepact 2019-2023
- Rekenkamerbrief 'Inwoners betrekken bij beleid' (2022)

Voortgangsinformatie

- Tussenrapportage Duurzaamheid Westerkwartier (2018)
- Jaarplannen Duurzaamheidsbeleid 2018-2023
- Evaluatie jaarplannen duurzaamheidsbeleid 2018-2022
- Voortgangsrapportage Prestatieafspraken Woningbouwcorporaties 2022-2023

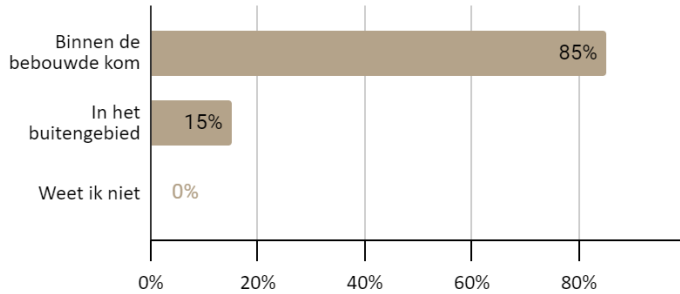
Raadsstukken

- Moties (zie paragraaf 9.2)
- Amendementen (zie paragraaf 9.2)
- Raadsvragen en antwoorden (zie paragraaf 9.2)
- Raadsinformatiebrieven (zie paragraaf 9.1)
- Raadsvoorstellen
- Raadsbesluiten

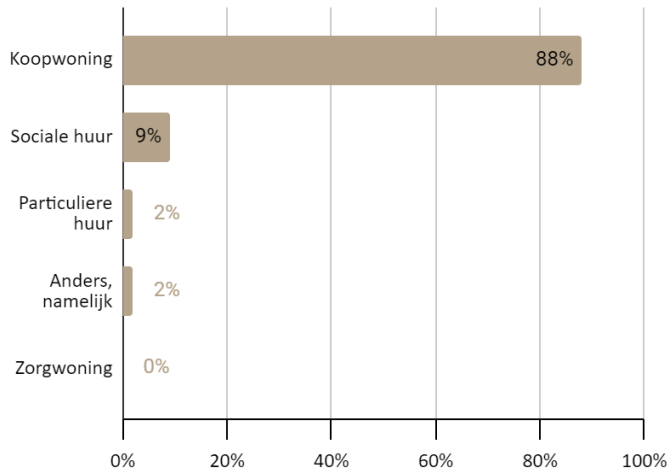

Bijlage 4 | Achtergrondkenmerken respondenten online vragenlijst

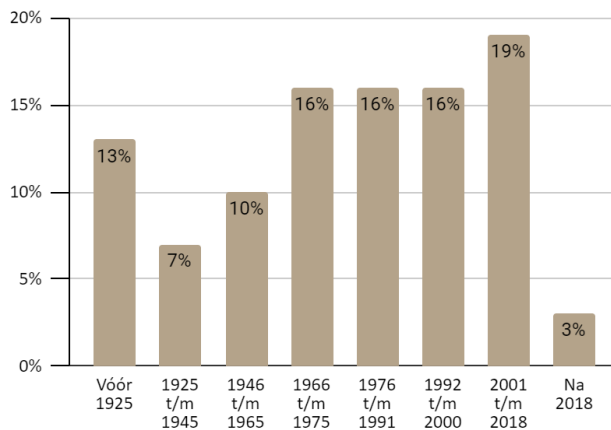
Binnen bebouwde kom of buitengebied

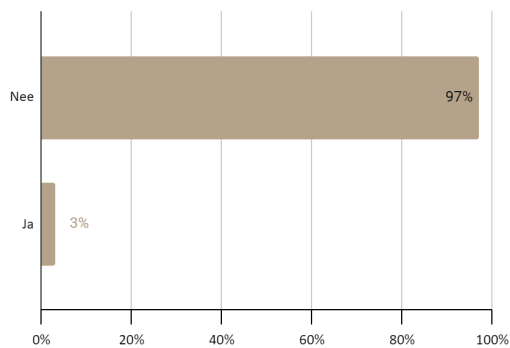
Type woning

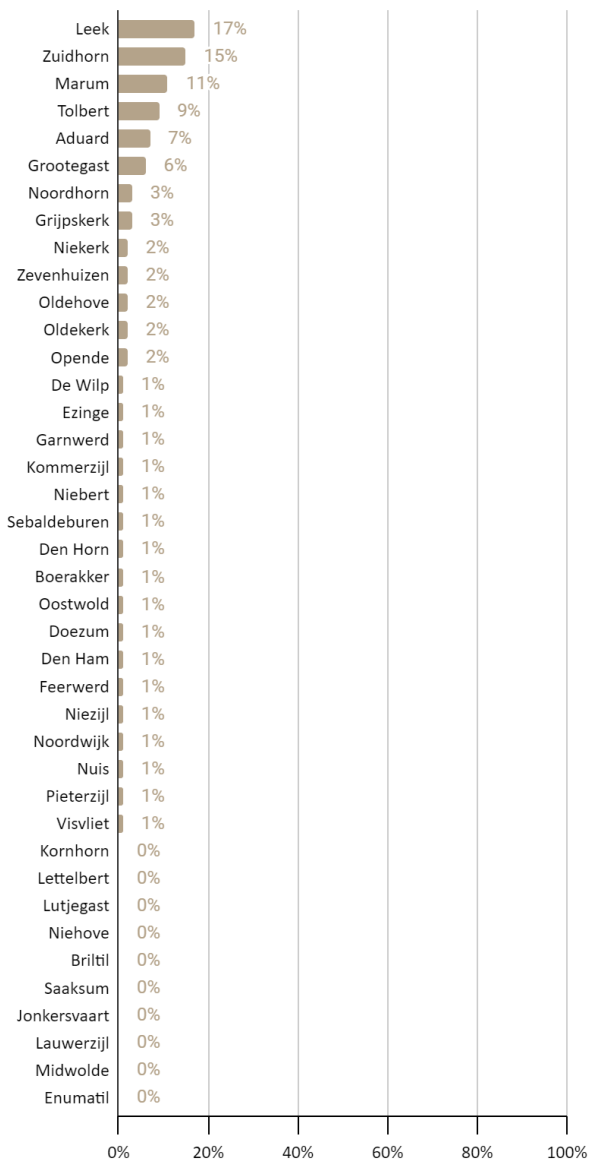
Bouwjaar woning

Lid energiecoöperatie

Woonachtig in kern/gebied

Bijlage 5 | Woningverdeling per kern naar bouwjaar

Woonkern	Type woning	1925 t/m 1945	1966 t/m 1975	1976 t/m 1991	1992 t/m 2000	2001 t/m 2018	Vóór 1925	1946 t/m 1965	Na 2018
Aduard	Sociale huur	1	1	1	1	1	0	0	0
Aduard	Particuliere huur	0	0	0	0	0	1	0	0
Aduard	Koopwoning	1	6	4	7	0	4	5	2
Grijpskerk	Sociale huur	0	1	0	0	1	0	0	0
Grijpskerk	Koopwoning	2	3	4	1	1	3	0	0
Grootegast	Sociale huur	0	1	2	0	2	0	0	0
Grootegast	Koopwoning	4	4	1	5	8	1	3	0
Leek	Sociale huur	0	9	0	0	3	0	1	0
Leek	Particuliere huur	0	1	0	0	3	0	0	0
Leek	Koopwoning	1	17	7	15	18	1	7	5
Marum	Sociale huur	0	1	0	0	1	0	1	0
Marum	Particuliere huur	0	1	0	0	0	0	0	0
Marum	Koopwoning	3	5	8	14	14	4	5	2
Niekerk	Sociale huur	0	1	0	0	0	0	0	0
Niekerk	Koopwoning	1	2	3	0	0	1	3	0
Noordhorn	Sociale huur	0	0	1	0	0	0	1	0
Noordhorn	Koopwoning	1	1	5	0	3	6	0	0
Tolbert	Sociale huur	0	0	1	1	1	0	0	0
Tolbert	Koopwoning	3	4	19	11	0	2	2	1
Zevenhuizen	Sociale huur	0	1	1	0	0	0	0	0
Zevenhuizen	Koopwoning	2	1	2	0	0	1	3	0
Zuidhorn	Sociale huur	0	0	1	0	0	0	0	0
Zuidhorn	Particuliere huur	0	0	0	0	3	0	0	0
Zuidhorn	Koopwoning	4	13	10	12	23	5	4	3
Overige kernen	Sociale huur	0	1	2	0	0	0	4	0
Overige kernen	Koopwoning	12	13	13	15	18	36	15	3

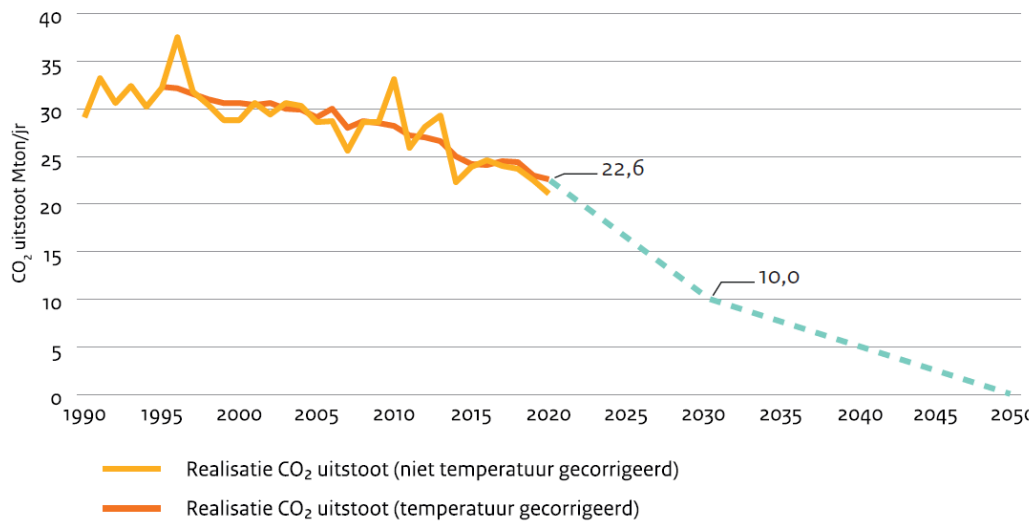
Bijlage 6 | Landelijke ontwikkelingen

Dat verduurzaming en specifiek het thema “energie” actueel is, is duidelijk. Tegelijkertijd gaat het om een dermate groot onderwerp, dat de samenhang soms wat uit het zicht raakt. In deze bijlage beschrijven we op hoofdlijnen de belangrijkste landelijke ontwikkelingen van de afgelopen periode. In dit hoofdstuk worden geen deelvragen beantwoord, maar wordt context gegeven aan de onderzoeksvraag, inclusief een toelichting op een aantal (technische) landelijke doelstellingen.

Versnelling verduurzaming gebouwde omgeving

De urgentie ten aanzien van duurzaamheid en daarbinnen de energietransitie worden versterkt door de steeds duidelijker merkbare gevolgen van de klimaatveranderingen. Landelijk zijn een aantal doelstellingen geformuleerd om waar mogelijk nog invloed uit te oefenen op het verloop van de klimaatverandering. De doelstellingen uit het Nationaal Klimaatakkoord voor CO₂-vermindering van 49% zijn inmiddels verscherpt naar 60% vermindering in 2030, 70% CO₂ in 2035 en 80% CO₂ in 2040.²⁵ Met het uiteindelijke doel om in 2050 bijna volledig klimaatneutraal te zijn. **Een belangrijk deel van de verscherpte doelstelling voor 2030 moet worden gerealiseerd in de gebouwde omgeving.**

Figuur 13 CO₂-uitstoot in de gebouwde omgeving - realisatie en doelstelling²⁶

Voor de gebouwde omgeving is een indicatieve opgave vastgesteld voor het bereiken van een restemissie van 10 Mton CO₂-uitstoot in 2030, een reductie – van bijna 67% – ten opzichte van de uitstoot in 1990. Het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) voert, op basis van de Klimaatwet, jaarlijks een Klimaat- en Energie Verkenning (KEV) uit. Zo ook in 2022. De bevindingen waren:²⁷

1. Er is sprake van 39%-50% emissiereductie in 2023 ten opzichte van 1990 bij vastgesteld en voorgenomen beleid. Inclusief het geagendeerde beleid komt dit neer op 41%-52% reductie.
2. Indicatieve emissiedoelen vergen in elke sector forse beleidsinspanning en zijn bij elkaar niet voldoende om met zekerheid 55% emissiereductie te realiseren.
3. Een belangrijk deel van de klimaatplannen is nog onvoldoende uitgewerkt.

²⁵ [Klimaatakkoord](#). 28 juni 2019.

²⁶ [Beleidsprogramma versnelling verduurzaming gebouwde omgeving](#). Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening juni 2022.

²⁷ Klimaat- en Energieverkenning 2022. PBL Planbureau voor de Leefomgeving.

4. Het huidige doel rondom de ESR-sectoren is binnen bereik.²⁸
5. Aandeel hernieuwbare elektriciteit stijgt sneller, groei hernieuwbare warmte onvoldoende.
6. Huidige doelen energieverbruik en besparing niet gehaald, herziening EED betekent dat er nog meer energiebesparing nodig is.

In het beleidsprogramma versnelling verduurzaming gebouwde omgeving (2022) staat dat in 2030 onder andere de woningen in Nederland veel beter geïsoleerd zijn, de cv-ketel niet langer de standaard is en is koken op gas vrijwel overal vervangen door elektrisch koken.²⁹ Energie wordt meer zelf opgewekt via de zon en andere duurzame bronnen worden ingezet om te voorzien in onze resterende energie- en warmtevrage. Met de nieuwe plannen van het Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer moet voor iedereen een duurzame woning binnen handbereik komen.³⁰ Om dit te realiseren, worden verschillende maatregelen genomen, waaronder het aanpakken van alle slecht geïsoleerde woningen voor 2030. De uitvoering van deze plannen ligt voor een belangrijk deel op het bordje van de gemeenten.

Energiebesparing

Om de energiebehoefte terug te dringen heeft het kabinet het Nationaal Isolatieprogramma gelanceerd.³¹ Het doel is om 2,5 miljoen woningen te isoleren tot en met 2030. Daarbij ligt de nadruk op de 1,5 miljoen slecht geïsoleerde woningen (label E, F en G). Daarnaast is het doel om 1 miljoen hybride warmtepompen in de bestaande bouw te installeren voor 2030. Ook komt er een bijmengverplichting voor groen gas.

De basis voor deze aanpak is gelegd met de transitievisies warmte die gemeenten hebben opgesteld, de prestatieafspraken die met Aedes zijn gemaakt over de uitfasering van alle slechte energielabels (op basis van de verlaging met 500 miljoen euro van de verhuurderheffing) en de gemeentelijke inzet op bestrijding van energiearmoede. Voor dat laatste is recent in het kader van de compenserende maatregelen voor hoge energieprijzen 150 miljoen euro naar voren gehaald. De Rijksoverheid bouwt hierop voort met de middelen die vanuit Prinsjesdagbesluitvorming 2021 en het coalitieakkoord beschikbaar komen voor het Nationaal Isolatieprogramma en de middelen die voor de regeling Investeringssubsidie voor duurzame energie en energiebesparing (ISDE) beschikbaar zijn. In totaal is ongeveer 4 miljard euro aan rijksbijdragen beschikbaar tot en met 2030. Aanvullend hierop wordt met de afschaffing van de verhuurderheffing extra investeringsruimte voor corporaties vrijgemaakt.

Betaalbaarheid en energiearmoede

De nieuwste raming van het Centraal Planbureau (CPB) uit augustus 2022 liet niets aan de verbeelding over: inwoners gaan er flink op achteruit. Het CPB berekende dat de koopkracht daalt met 6,8% en de armoede toeneemt tot 7,6% van alle inwoners in 2023. Deze situatie is in Nederland de afgelopen decennia niet voorgekomen, aldus het CPB. Naar schatting 20% van de huishoudens in Nederland heeft moeite om de energierekening te betalen door de alsmaar oplopende energieprijzen. Daardoor lopen steeds meer mensen het risico om schulden te maken, terwijl bekend is dat al één op de vijf huishoudens in Nederland risicovolle schulden heeft.³²

---

²⁸ De 'Effort Sharing Regulation' sectoren zijn: de gebouwde omgeving, mobiliteit, landbouw en lichte industrie.

²⁹ [Beleidsprogramma versnelling verduurzaming gebouwde omgeving](#). Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening juni 2022.

³⁰ [Duurzaam wonen voor iedereen](#). Rijksoverheid 1 juni 2022.

³¹ [Nationaal isolatie programma](#). Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening april 2022.

³² [Feiten en cijfers uit onderzoek. Armoede en schulden in Nederland](#). Divosa januari 2018.

Het kabinet heeft speciale aandacht voor mensen met een kleine portemonnee. Door nieuwe financieringsmogelijkheden wordt het ook voor hen mogelijk om hun woning betaalbaar te kunnen isoleren.

Duurzaam wonen voor iedereen

Deze plannen vragen om forse investeringen van overheden, instellingen, bedrijven en mensen.³³ Iedereen moet hieraan mee kunnen doen. Ook mensen met een kleine portemonnee en kleine bedrijven en instellingen. Daarom verbetert het kabinet de voorwaarden om mee te kunnen doen via aantrekkelijke energiebesparingen en -hypotheken via het warmtefonds. Deze zijn ook voor mensen die niet of beperkt kunnen lenen, zodat zij toch geld krijgen om de woning te verduurzamen zonder dat zij te veel betalen of met een restschuld kunnen blijven zitten. Mensen met lagere inkomens kunnen lenen tegen een 0%-rentetarief. Daarnaast zijn de subsidies verhoogd en wordt het mogelijk om voor één isolatiemaatregel ook subsidie te krijgen.

Energiearmoede is hierbij een steeds urgenter en structureler probleem aan het worden. Door de oorlog in Oekraïne zijn de energieprijzen draconisch gestegen en dat raakt de hele samenleving. De armoede van huishoudens die al in energiearmoede leefden neemt toe. Het Nibud geeft in een position paper van september 2022 aan dat het voor de lage inkomensgroepen steeds moeilijker, dan wel onmogelijk is geworden om de maandelijkse energielasten te kunnen betalen.³⁴ Naast de toename in de al bestaande armoede neemt het aantal huishoudens dat leeft in energiearmoede toe. In toenemende mate gaat het ook om huishoudens met middeninkomens en met geïsoleerde woningen.

Uitvoeringscapaciteit

Het kabinet gaat gemeenten en provincies compenseren voor hun uitvoeringskosten. Er komt een nationaal programma ter ondersteuning van de lokale warmtetransitie en er komt een helder wettelijk kader. Naast de nieuwe Warmtewet wordt er gewerkt aan de Wet gemeentelijke instrumenten warmtetransitie.³⁵ In tabel 4 is een overzicht weergegeven van de rijksregelingen voor het verduurzamen van woningen.

Tot slot wil het kabinet dat er innovatiever en duurzamer gebouwd en verbouwd gaat worden. Door de bouw te helpen om de kosten te verlagen, de productiviteit te verhogen en verduurzaming zo efficiënter te maken. Om dit mogelijk te maken stimuleert het kabinet innovatieve bouwmethoden en technieken en betere samenwerking binnen de sector. Daarbij zal de bouw ook meer natuurinclusief, emissievrij en circulair moeten gaan werken.

³³ [Duurzaam wonen voor iedereen](#). Rijksoverheid 1 juni 2022.

³⁴ Nibud position paper betaalbaarheid Energie September 2022.

³⁵ De Warmtewet beschermt bedrijven en consumenten die verwarming of warm water afnemen van een lokaal warmtenet. Dit is vaak het geval bij blokverwarming of stadsverwarming. De wet is er met name om de afnemers bescherming te bieden tegen machtsmisbruik van de warmteleverancier.

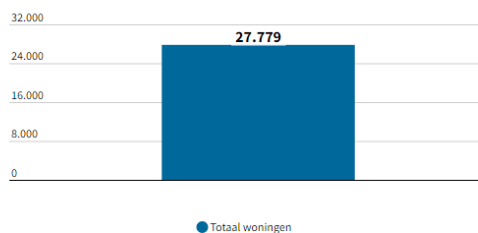
Tabel 4 Overzicht regelingen voor het verduurzamen van woningen

Naam	Type	Doelgroep	Maatregelen	Budget en Begroting	Uitvoering	
Investeringssubsidie Duurzame Energie (ISDE)	Subsidie	Eigenaar-bewoner, VvE, zakelijk gebruiker	(kleine) warmtepompen, zonneboilers, isolatie (vanaf 2021). +/- 20% van totale kosten	1.100 mln. t/m 2030	EZK	RVO
Stimulering Aardgasvrije koopwoningen	Subsidie	Eigenaar-bewoner, VvE's	Tegemoetkoming kosten aansluiting warmtenet bestaande woningen	25 mln. in 2021	BZK/ EZK	RVO
Salderingsregeling zonnepanelen	Fiscaal	Eigenaar-bewoner, VvE's en verhuurders	Zonnepanelen.	2.600 mln. t/m 2030	EZK	Energie- leveranciers en Belastingdienst
Subsidie Energiebesparing Eigen Huis (SEEH)	Subsidie	Eigenaar-bewoner, VvE's	Isolatie. +/- 20% van totale kosten.	138,7 mln. t/m 2023	BZK	RVO
National energiebesparingsfonds (NEF)/ Warmtefonds	Financiering	Eigenaar-bewoner, VvE's	Isolatie en warmte-opties (100%); zonnepanelen (max 75%). Max. EUR 25.000 per woning; 15/30 jaar.	900 mln. tot 2030	BZK	NEF en SVn
Regeling Reductie Energieverbruik (RRE)	Diversen	Eigenaar- bewoners (ver)huurders (2021)	Kleine maatregelen, zoals inregelen van de cv-installatie, radiatorfolie, tochtstrips, ledlampen en isolatieadvies.	243 mln. in 2020-2021	BZK	Gemeenten via specifieke uitkering
Subsidieregeling Aardgasvrij Huurwoningen (SAH)	Subsidie	Verhuurders	Aansluiting bestaande huurwoningen op warmtenetten.	200 mln. in 2020-2023	BZK	RVO
Stimuleringsregeling Energieprestatie Huursector (STEP)	Subsidie	Verhuurders, onder de liberalisatiegrens	Diverse maatregelen gericht op het verbeteren van energieprestatie.	156,4 mln. 2020-2022 (plafond bereikt).	BZK	RVO
Regeling Vermindering Verhuurderheffing (RVV)	Subsidie	Verhuurders, onder de liberalisatiegrens	Diverse maatregelen gericht op het verbeteren van energieprestatie.	Ca. 1.000 mln. t/m 2030	BZK	RVO
Subsidieregeling Renovatieversneller	Subsidie	Verhuurders, eigenaar - bewoners (gespikkeld bezit) VvE's	Projecten die zorgen voor opschaling van en continue vraag naar integrale energie- en renovaties.	130 mln.3 t/m 2025.	BZK	RVO
Proeftuinen aardgasvrije wijken	Rijksuitkering gemeenten	Hele wijken (bestaande gebouwen)	Via wijkgerichte aanpak 100 wijken aardgasvrij(ready) maken.	255 mln. t/m 2028	BZK	Interbestuurlijk programma PAW

Situatie in Westerkwartier

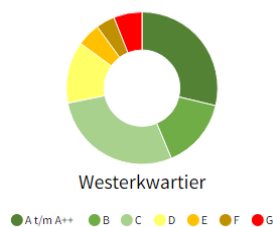
Gemeenten hebben de verantwoordelijkheid om een aandeel te leveren aan de energieopgave. Een grote uitdaging is op welke wijze de gemeente een bijdrage kan leveren aan een duurzame woon- en leefomgeving. Daarbij is het van belang om inwoners te ondersteunen. De huidige situatie in de gemeente Westerkwartier schetsen we hieronder aan de hand van de belangrijkste indicatieve cijfers op het gebied van het verduurzamen van de woon- en leefomgeving.³⁶

Aantal woningen
Westerkwartier, Aantal

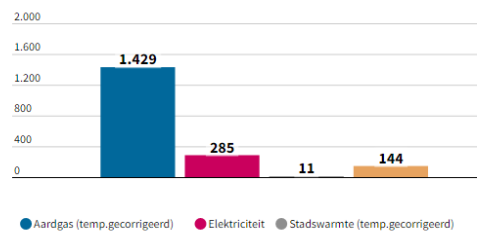
Bron: meerdere bronnen | 2022

Geldige energielabels woningen
Aantal

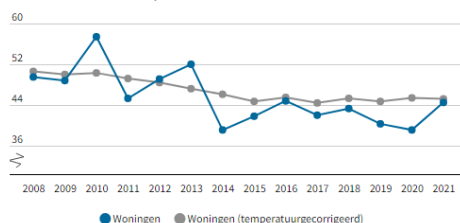
Bron: RVO - Labelregister | 2021

Totaal energieverbruik woningen
Westerkwartier, TJ

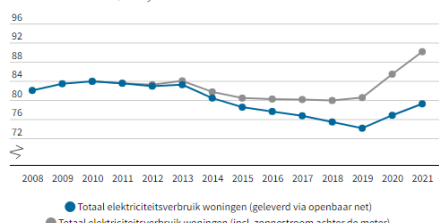
Bron: meerdere bronnen | 2021

Totaal gasverbruik woningen
Westerkwartier, miljoen m³

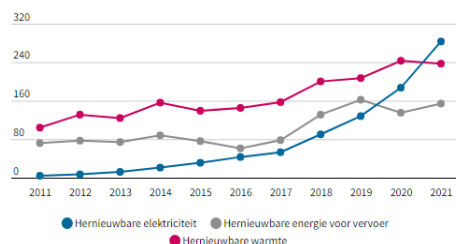
Bron: Berekening RVO | 2008 - 2021

Totaal elektriciteitsverbruik woningen
Westerkwartier, miljoen kWh

Bron: Berekening RVO | 2008 - 2021

Bekende hernieuwbare energie naar toepassing
Westerkwartier, TJ

Bron: Verdeling o.b.v. verdeelsleutel | 2011 - 2021

³⁶ [Regionale klimaatmonitor](#), Rijksoverheid.

Bijlage 7 | Belangrijkste regelingen en voorzieningen

Belangrijkste resultaten inwonerregelingen in periode 2019-2022

RRE-subsidie. We hebben de meerjarige campagne Doen Wat Kan ingericht. Deze campagne gebruiken we bij alle communicatie omtrent duurzaamheid. In totaal zijn veertien energiecoaches opgeleid. Zij hebben in totaal 234 gesprekken gevoerd in 2021. Verder zijn bijna 4.000 bespaarpakketten uitgedeeld aan inwoners uit Westerkwartier, waarmee inwoners met behulp kleine maatregelen energie konden besparen. Ook hebben we van november 2021 tot en met maart 2022 een inkoopactie georganiseerd voor isolatie en glas. In totaal zijn 927 maatregelen uitgevoerd naar aanleiding van deze actie, waarvan sommige maatregelen op één adres werden uitgevoerd. Ten slotte boden we als gemeente een junior energiecoach aan. Ruim 90 gezinnen hebben hieraan deelgenomen.

RRE-W-subsidie. De energiecoaches zijn voortgezet. We gingen met negen coaches verder, zij voerden 230 gesprekken in 2022. In het najaar van 2021 werden de Bewust Wonen weken georganiseerd, waarbij 880 bespaarpakketten aan huurders zijn uitgedeeld. Verder zijn via het regionaal energieloket nog eens ruim 5.300 pakketten uitgedeeld. Ruim 3.200 van alle pakketten zijn bij huurders terechtgekomen, waarmee we ruimschoots aan de eis van het Rijk hebben voldaan dat minimaal 50% van de pakketten aan huurders moest worden toegekend. Vanaf oktober 2022 tot en met februari 2023 hebben we nieuwe collectieve inkoopacties georganiseerd, ditmaal voor isolatie (100 deelnemers) en zonnepanelen (200 deelnemers).

Aanpak energiearmoede. De aanpak energiearmoede in Westerkwartier bestaat uit een drietal sporen. Woningeigenaren met een inkomen tot 150% worden ondersteund door middel van een korting op isolatie ter hoogte van maximaal € 2.500,-. Deze actie (Westerkwartier helpt Isoleren) is sinds februari 2023 gestart en loopt door tot en met december 2025. Daarnaast is er voor huurders met een laag inkomen een kadokaart voor energiezuinig witgoed beschikbaar gesteld, tot en met augustus 2023 zijn ruim 750 van de 1.000 bonnen al verzilverd. Ook rijdt er in samenwerking met Wold en Waard en het Alfa College een energiebus. De bemanning van de energiebus heeft in totaal bijna 60 inwoners geholpen met kleine maatregelen. Deze actie wordt voortgezet in 2023-2024.

Fonds Wonen Westerkwartier. Dit fonds – gekoppeld aan het duurzaamheidsbeleid 2020-2025 – is in juni 2021 gestart. In datzelfde jaar hebben we 43 leningen verstrekt. In 2022 hebben we 91 leningen verstrekt vanuit het fonds ten behoeve van verduurzaming. Er werd met name een lening aangevraagd voor energiematregelen: zonnepanelen (58), warmtepompen (33) en HR++ glas (29). We verwachten in 2023 wederom een flinke toename in het aantal aanvragen. Medio zomer 2023 wordt het Fonds Wonen Westerkwartier geëvalueerd en worden alle resultaten voorgelegd aan de gemeenteraad.

BMC

Databankweg 26D
3821 AL Amersfoort

Postbus 490
3800 AL Amersfoort

(033) 496 52 00
info@bmc.nl
www.bmc.nl

KvK BMC Advies 32078667
IBAN NL91 ABNA 0504035754
BTW NL80.86.63.598 B.01

Colofon

Augustus 2023

Classificatie : Intern gebruik

Namen adviseurs :

- Tom Plat
- Shannon Roest
- Chamiyah de Booij-Kornet

Kenmerknnummer : PO032559-2111

Kijk voor meer info op onze website: bmc.nl